

NIE SÚ MI ZNÁME DÔVODY, PREČO NEMÔŽEM SLÚŽIŤ V ČS. ARMÁDE...

Výpovede plk. gšt. Alojza Ballaya na vyžiadanie orgánov čs. armády z roku 1946 k službe v slovenskej armáde 1939 – 1945. (1. časť)

PETER ŠUMICHRASŤ

ŠUMICHRASŤ, P.: I'm not aware of any reasons, why shouldn't I serve in the CS Army...

Statements of General Staff Colonel, Alojz Ballay, required by the CS Army authorities from 1946 on the service in the Slovak Army (Part 1). Vojenská história, 3, 21, 2017, pp 99-119, Bratislava.

Military service of the Slovak Army members in 1939-1945, in particular their active cooperation with the representatives of the German military missions in Slovakia as well as the participation in the battles against USSR along with Germany, continues to belong to the interesting chapters of the Slovak military history. One of the outstanding personalities of the Slovak military history is General Staff Colonel, Alojz Ballay, who held important command and staff functions in 1939-1944. He left his personal trail particular in the Slovak aviation, the members of which participated successfully in several operations on the Soviet-German frontline. In 1942-1943, he held the function of the Chief of Command of the Aerial Weapons and following the departure of General Staff Colonel Š. Jurech to the Eastern frontline, also the substitute Commander of the Aerial Weapons. With effect from 1 January 1944, he was appointed the Commander of Aerial Weapons by the President of the Slovak Republic and remained in this position until the time shortly before declaration of the Slovak National Uprising, when he was appointed the military attaché at the Slovak Embassy in Berlin, as a replacement for the II. Class General A. Malár. His accounts of the work in the command and staff functions in 1939-1944, as well as the historical events he participated in or witnessed, are summed up in his statements from 1946, he submitted on the CS Army request.

Military History. Slovakia. World War 2. Slovak Aviation in the World War 2. Alojz Ballay. Witness testimony on the events in the Slovak Army during the World War 2.

Vojenská služba príslušníkov slovenskej armády v rokoch 1939 – 1945, predovšetkým ich aktívna spolupráca s predstaviteľmi nemeckých vojenských misií na Slovensku, ako aj účasť v bojoch proti ZSSR po boku Nemecka, patrí aj dnes medzi zaujímavé kapitoly vojenských dejín Slovenska.

Jednou z tohto pohľadu dozaista jedinečných osobností vojenských dejín Slovenska je aj osobnosť plk. gšt. Alojza Ballaya, ktorý v rokoch 1939 – 1944 v rámci slovenskej armády zastával dôležité veliteľsko-štábne a veliteľské funkcie.¹ Osobnú pečať vložil

¹ Alois Ballay, narodený 25. 2. 1905, Považská Bystrica. Civilné vzdelanie ukončil v roku 1923, keď absolvoval Čs. štátne reálne gymnázium Ľ. Štúra v Trenčíne. Do čs. brannej moci ho odvedli 27. 8. 1923 pri dobrovoľnom odvode a včlenili k p. pl. 17. Dňom 1. 10. 1935 ho prijali ako vojenského akademika k Vojenskej akadémii, ktorú úspešne skončil 15. 8. 1925. V tento deň ho menovali za por. a premiestnili k del. pl. 10, kde zotrval do 30. 9. 1925. Od 1. 10. 1925 – 17. 7. 1926 frekventant aplikačného kurzu pre dôstojníkov delostrelectva. Od 14. 8. 1926 – 14. 9. 1933 zastával veliteľské funkcie na stupni batéria

predovšetkým slovenským vzdušným zbraňami, ktorého časť leteckého, ale aj pozemného personálu sa úspešne zúčastnila na niekoľkých operačných nasadeniach na sovietsko-nemeckom fronte.²

Konkrétne v rokoch 1942 – 1943 zastával funkcie náčelníka veliteľstva vzdušných zbraní a po odchode plk. gšt. Š. Jurecha na východný front aj funkciu zastupujúceho

v rámci del. pl. 10. Od 1. 10. 1929 bol povýšený na npor. del. Dňa 15. 9. 1933 bol premiestnený k del. pl. 109, kde zotrval do 31. 3. 1935. V rámci del. pl. 109 zastával funkcie I. dôstojníka batérie, II. dôstojníka náhradného oddielu a II. pobočníka veliteľa pluku. V období od 1. 4. 1935 – 14. 7. 1935 bol v hodnosti kpt. del. pridelený k VZÚ Praha. Od 15. 7. 1935 – 29. 9. 1935 vykonával funkciu II. pobočníka veliteľa del. pl. 109. Od 30. 9. 1935 – 30. 9. 1936 pôsobil v rámci del. pl. 4 v Josefove. 1. 10. 1936 – 2. 5. 1938 frekventant 1. – 2. roč. VŠV v Prahe. Počas štúdia bol povýšený na škpt. del. (1. 7. 1938). Od 3. 5. 1938 – 13. 3. 1939 bol pridelený k veliteľstvu II. zboru v Hradci Králové. 13. 3. 1939 vzhľadom na rozpad Č-SR a vznik Slovenského štátu a Protektorátu Čechy a Morava bol ako dôstojník slovenskej národnosti odoslaný na Slovensko. 14. 3. 1939 bol ustanovený za prednostu 4. oddelenia HVV. 1. 4. 1939, podľa iných prameňov 17. 5. 1939, bol povýšený na mjr. gšt. a preraďený do skupiny dôstojníkov gšt. Od 28. 8. 1939 – 9. 10. 1939 pôsobil v poli počas vojny proti Poľsku, ako náčelník 4. oddelenia veliteľstva „Bernolák“. 1. 10. 1940, podľa iných prameňov 1. 7. 1939, A. Ballaya premiestnili k veliteľstvu 1. divízie v Trenčíne, kde zotrval ako 1. dôstojník veliteľa divízie až do 26. 6. 1941, keď ho odoslali do poľa. Dňa 22. 8. 1941, podľa iných prameňov až 28. 8. 1941, sa vrátil z poľa na Slovensko. Od 29. 8. – 15. 11. 1941 bol pridelený na historické oddelenie MNO. Od 16. 11. 1941 – 28. 3. 1942 opäť v poli, kde zastával funkciu NŠ RD. Po návrate z poľa do zázemia absolvoval frontovú dovolenku (29. 3. 1942 – 15. 5. 1942). Od 16. 5. 1942 do 7. 7. 1942 ho opäť prideliť na historické oddelenie MNO. Dňa 9. 7. 1942 nastúpil na výkon služby na VVZ, kde od pplk. gšt. E. Novotného prevzal funkciu NŠ VVZ. Od 17. 9. 1942 B. zastupoval vo funkcii plk. gšt. Š. Jurecha, veliteľa VZ. Dňom 1. 5. 1943 bol zaradený do základného a pokračovacieho pilotného výcviku v LŠ, ktorý ukončil 23. 10. 1943, resp. 15. 12. 1943, keď bol menovaný za pilota-letca. 21. 12. 1943 bol povýšený do hodnosti plk. gšt. (s účinnosťou a poradím od 1. 7. 1943). 1. 1. 1944 bol menovaný za poľného pilota-letca. Dňom 1. 1. 1944 prezident SR ho ustanovil za veliteľa VZ. Funkciu veliteľa VZ vykonával do 20. 8. 1944, keď ho uvoľnili z funkcie veliteľa VZ, s určením za vojenského atašé SR v Berlíne. Od 1. 9. 1944 vojenský a letecký atašé SR v Berlíne, kde vo funkcii nahradil gen. II. tr. A. Malára. 16. 10. 1944, pri návrate do Bratislavy, A. Ballaya v Břeclavi zaistili nemecké bezpečnostné orgány. 23. 10. 1944 bol oficiálne odvolaný z funkcie vojenského atašé SR v Berlíne. Podľa vlastných vyjadrení ho Nemci mali väzniť až do 29. 4. 1945. Po skončení druhej svetovej vojny bol vyšetrovaný čs. spravodajskými orgánmi. Do čs. povojnovej armády ho nepovolali. 1. 4. 1948 bol daný na dovolenku s čakaním v hodnosti škpt. gšt. Zároveň zrušili jeho povýšenia na mjr. gšt., pplk. gšt. a plk. gšt., ktoré dosiahol v období neslobody. 1. 11. 1948 bol preložený do výslužby (nesup.) ako škpt. gšt. v. v. (nesup.). V roku 1949 mu bola odňatá aj hodnosť škpt. gšt. z dôvodu, že jeho postoje a konanie nedáva záruku, že bude spoľahlivým a celkom oddaným ľudovo-demokratickému zriadeniu. Po takmer dvadsiatich šiestich rokoch po nástupe na vojenskú službu sa stal opäť príslušníkom mužstva ako vojak v zálohe. O jeho ďalších osudoch sa nedochovali žiadne informácie. CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 15. ISBN 978-80-89523-20-7.

² Činnosť slovenského letectva na východnom fronte v rokoch 1941 – 1943 bola v období po novembri 1989 opísaná niekoľkými autormi. Možno spomenúť predovšetkým tieto práce: RAJNINEC, Juraj. *Slovenské letectvo 1939/1944*. 1. zväzok. Bratislava : Magnet Press, Slovakia, 1999. ISBN 80-968073-2-6; ŠUMICHRASŤ, Peter – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1939 – 1944*. 2. zväzok. Bratislava : Magnet Press, Slovakia, 2000. ISBN 80-968073-6-6; BYSTRICKÝ, Jozef – ŠUMICHRASŤ, Peter. *Letka 13 v dokumentoch a obrazoch*. Bratislava : Magnet Press, Slovakia, 2004. ISBN 80-89169-02-3; ŠUMICHRASŤ, Peter. *Slovenské letectvo na východní frontě 1941 – 1943*. Cheb : Svět křídel, 2006. ISBN 80-86808-29-7; BURSA, Stano. *Stíhač Rudo Božík. Letecké eso slovenského stíhacího letectva*. Cheb : Svět křídel, 2006. ISBN 80-86808-32-7; RAJLICH, Jiří. *Za Boha a národ. Stíhací esa slovenských Vzdušných zbraní ve 2. světové válce*. Cheb : Svět křídel, 2006. ISBN 80-86808-30-0; SÝRNY, Marek a kol. *Slovensko v roku 1941*. Banská Bystrica : Múzeum SNP, 2012. ISBN 978-80-89514-07-6; UHRIN, Marian a kol. *Slovensko v roku 1942*. Banská Bystrica : Múzeum SNP. ISBN 978-80-89514-24-3.

veliteľa vzdušných zbraní. Vzhľadom na podozrenia, ktoré súviseli so snahami gen. II. triedy Š. Jurecha prejsť s Rýchlou divíziou na stranu sovietskej Červenej armády, bol prezidentom Slovenskej republiky s účinnosťou od 1. januára 1944 vymenovaný za veliteľa vzdušných zbraní.³

V tejto významnej veliteľskej funkcii zotrval až do času krátko pred vyhlásením Slovenského národného povstania, keď bol vymenovaný za vojenského ataše pri Veľvyslanectve Slovenskej republiky v Berlíne.⁴

Pri svojom odchode z funkcie veliteľa slovenského letectva adresoval svojim podriadeným nasledovné riadky: „*Počas mojej viac ako dvojročnej činnosti u VVZ vo funkcii náčelníka štábu, zastupujúceho veliteľa a neskôr veliteľa vzdušných zbraní, našiel som pre svoju prácu a činnosť veľké porozumenie a podporu u všetkých príslušníkov vzdušných zbraní, najmä veliteľov útvarov a u celého štábu VVZ. Za túto podporu prisľovujem všetkým pri svojom odchode moju srdečnú vďaku. Súčasne prajem všetkým veliteľom, dôstojníkom, rotmajstrom, civ. zamestnancom, poddôstojníkom a mužstvu mnoho úspechov v ďalšom budovaní slovenskej vzdušnej zbrane.*“⁵

Jeho osobné hodnotenie pôsobenia vo veliteľsko-štábnych a veliteľských funkciách v rokoch 1939 – 1944, ako aj osobné stanoviská k historickým udalostiam, ktorých bol aktérom, resp. svedkom, nachádzame v jeho výpovediach z roku 1946, ktoré podal na vyžiadanie orgánov čs. armády. Vzhľadom na krátkosť doby, ktorá uplynula od skončenia druhej svetovej vojny, ako aj na nízku mieru ovplyvnenia vypovedajúcu inými príslušníkmi slovenskej armády, ide o veľmi cenné a z pohľadu vojenského historika aj veľmi zaujímavé svedectvá človeka, ktorý bol tvorcom, resp. svedkom týchto historických udalostí, ktoré tvorili významnú kapitolu vojenskej minulosti Slovenska a Slovákov.⁶

³ K pokusu o prechod Jurechovej Rýchlej divízie na stranu sovietskej Červenej armády pozri napr.: ČAPLOVIČ, Miloslav – STANOVA, Mária, eds. *Štefan Jurech 1898 – 1945. Zborník príspevkov z odborného seminára k 110. výročiu narodenia generála Štefana Jurecha*. Bratislava – Trenčín : Vojenský historický ústav – Veliteľstvo pozemných síl OS SR, 2008, s. 38-42. ISBN 978-80-969375-6-1; UHRIN, Marian a kol. *Slovensko v roku 1942. Politika – armáda – spoločnosť*. Banská Bystrica : Múzeum SNP, 2013, s. 73-92. ISBN 978-80-89514-24-3; SEGEŠ, Vladimír – DANGL, Vojtech – ČAPLOVIČ, Miloslav – BYSTRICKÝ, Jozef – ŠTAIGL, Jan – ŠTEFANSKÝ, Michal a PURDEK, Imrich. *Vojenské dejiny Slovenska a Slovákov*. Bratislava : Ottovo nakladateľstvá v spolupráci s Vojenským historickým ústavom Bratislava : 2015, s. 311-313. ISBN 978-80-7451-469-2.

⁴ Vo funkcii vojenského ataše nahradil gen. II. triedy Augustína Malára, jedného z dvojice slovenských nositeľov prestížneho nemeckého Rytierskeho kríža. Druhým z nich bol gen. II. triedy Jozef Turanec. CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské dejiny Slovenska, zv. V. (1939 – 1945)*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2008. ISBN 978-80-89169-16-0; ŠTAIGL, Jan a kol. *Generáli – slovenská vojenská generalita 1918 – 2012*. 2. aktualizované a spresnené vyd. Bratislava : Magnet Press Slovakia v spolupráci s Vojenským historickým ústavom, 2012, s. 124-125 (A. Malár), s. 204-205 (J. Turanec). ISBN 978-80-89169-25-2; CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 15 (A. Ballay), s. 155-156 (A. Malár), 250-251 (J. Turanec). ISBN 978-80-89523-20-7; Ed. BYSTRICKÝ, Jozef. *Pamäti generála Jozefa Turanca. Pramene Obrany*. Banská Bystrica : Múzeum Slovenského národného povstania 2012. ISBN 978-80-89514-19-9.

⁵ VHA Bratislava, f. VVZ, rozkaz VVZ, ročník 1944, čís. 51, čl. 221, inv. č. 9, šk. 2.

⁶ V neskoršom období, predovšetkým však po zásadných demokratických zmenách realizovaných v Československu po novembri 1989, boli širokej čitateľskej verejnosti približené životné osudy niekoľkých významných príslušníkov veliteľského zboru slovenskej armády. Tieto práce vznikli na základe osobných zápiskov týchto významných osobností vojenskej minulosti Slovenska. V tejto súvislosti možno spomenúť nasledovné práce: TÓTH, Jozef. *Pamäti generála Tótha*. Vedecký redaktor Peter Šumichrast. Bratislava : Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2004. ISBN 978-80-8061-189-7; URBAN, František. *Môj osud. Dlhá cesta domov*. Bratislava : Magnet Press Slovakia v spolupráci s Múzeom SNP v Banskej Bystrici, 2012. ISBN

Vo Vojenskom ústrednom archíve – Vojenskom historickom archíve Praha sa vo fonde osobných spisov nachádzajú doposiaľ nepublikované dobové dokumenty približujúce činnosť plk. gšt. A. Ballaya počas obdobia, keď vykonával vojenskú službu v slovenskej armáde. Výpovede plk. gšt. A. Ballaya tvoria súčasť jeho dochovaného osobného spisu.

Opis dochovaných dobových dokumentov uverejňujeme v úplnom znení, v súlade s edičnými zásadami, a to v pôvodnej jazykovej a gramatickej úprave. Slová alebo ich časti, ktoré nedávajú zmysel, alebo sú skomolené, sme označili (!). Slová alebo ich časti, ktoré pri ich prepise zjavne vypadli, dávame do hranatých zátvoriek [...].

* * *

Dokument č. 1

VELITEĽSTVO VII SBORU

5. Oddelenie

Trenčín, dňa 15. júla 1946.

K čís.:

K čís. 5342/Dôv.zprav.46.

P_r_o_t_o_k_o_l

spísaný s plk. gšt. B a l l a y Alojzom, t. č. mimo služby.

V_e_š_e_t_r_e_n_i_e.

G_e_n_e_r_á_l_i_e:

narodil sa : 25. 2. 1905, Pov. Bystrica,	vzdelanie : gymn. s mat. a voj. akad. s vys.
príslušný : tamtiež,	hovorí : slov. č. nem. / škola válečná.
národnosť : slovenská,	vyznamenania : uvedené v protokole,
náboženstvo : rim.kat.	trestaný : nebol,
stav a deti: ženatý, 2 deti,	majetok : nemá,
	posledné zamestnanie : dôst. z pov.
	posledné bydlisko : Istebník n/V. č. 142.

V_y_p_o_v_e_d_á:

1./ Aké funkcie ste zastával v býv. slov. armáde?

Od 16. marca 1939 do 30 sept. 1940 prednosta 4. odd. MNO-HVV, od 1.okt. 1940 do 31. aug. 1941 náčelník štábu I. divízie v Trenčíne, od 1.sept. do 16. nov. 1941 pridelený dôst. MNO, od 16.nov. 1941 do 20 [...] marca 1942 náčelník štábu RD, od 8. júla 1942 do 31. decembra 1943 náčelník štábu VVZ a zast. veliteľ⁷, od 1. januára 1944 do 20 [...] augusta 1944 veliteľ vzdušných zbraní, od 21. aug. 1944 do 14. okt. 1944 voj. ataché v Berlíne, od 15.okt.1944 do 29. apríla 1945 väznený v Nemecku v koncentračnom tábore vo väznici v Postupime a v pevnosti Kústrin⁸ /táto evakuovala vo februári 1945 do juhozáp. Nemecka do Oberstenfeldu/, 6. mája 1945 prihlásil som sa na ČS [...] vyslanectve – voj. ataché v Paríži do Čs [...] armády, nebol som však prijatý, 26. júna 1945 prišiel som do Prahy, kde som bol zaistený na Pohořelci a potom vo vojenskej väznici v Bratislave [...] odkiaľ som dňa 5. sept. 1945 prepustený, dňa 29. októbra 1945 bol mi doručený dekrét č.4668-I-Dôv.1945, ktorým som bol prijatý do ČS armády s návrhom na preloženie do výslužby.

2./ Aké vyznamenania ste obdržal v býv. slov. armáde a začo, uviesť jednotlivé?

1./ Medaila za hrdinstvo 3. triedy⁹ v septembri 1939 po ťažení proti Poľsku. Toto

⁷ Zastupujúci veliteľ.

⁸ V pevnosti Kústrin sa v januári 1945 nachádzala skupina približne štyridsatich nemeckých dôstojníkov uväznených v zámku. V tomto prípade išlo najmä o členov rodín, o ktorých sa predpokladalo, že sa podieľali na atentáte na A. Hitlera 20. júla 1944. V tejto skupine boli gen. Hans Speidel, bývalý náčelník štábu poľného maršala Erwina Rommela, gen. Ferdinand Karl Erwin Schaal, gen. tankových vojsk Hans-Karl Freiherr von Eisebeck, genpor. Theodor Groppe, gen. Adolf Sinzinger, genmjr. Leopold Rieger a genmjr. Wolfgang von Hollwede, ako aj bývalý veliteľ kráľovskej holandskej armády, genpor. Willem Röell. Veliteľom väzenia bol mjr. Fritz Leussing, ktorý bol k väzňom veľmi tolerantný. Dokonca im umožnil počúvať zahraničné vysielanie. LE TISSIER, Tony. *The siege of Kústrin: Gateway to Berlin, 1945*. Barnsley, South Yorkshire : Pen & Sword, 2009, s. 10. ISBN 978-0-8117-0829-6.

⁹ Správne – vyznamenanie Za hrdinstvo. Bolo zriadené vládnym nariadením č. 95 zo dňa 8. mája 1939 Sl. z. za hrdinské činy vykonané v bojoch za zabezpečenie samostatnosti slovenského národa. Vyznamenanie udeľoval minister národnej obrany alebo hlavný veliteľ Hlinkovej gardy na návrh predstaveného veliteľa. Na základe vládneho nariadenia č. 221 zo dňa 11. septembra 1939 Sl. z. boli zriadené tri stupne tohto vyznamenania: prvý, najvyšší stupeň vyznamenania – zlatá medaila, druhý stupeň – strieborná medaila a tretí stupeň – bronzová medaila. Jedna osoba mohla byť týmto vyznamenaním vyznamenaná postupne, počínajúc najnižším stupňom, alebo ak bol hrdinský čin taký zásluhný, hneď pri prvom vyznamenaní najvyšší stupeň. V súlade s nariadením s mocou zákona č. 204 zo dňa 17. augusta 1940 tretím stupňom vyznamenania „Za hrdinstvo“ so štítkom „Za zásluhy“ mohol byť vyznamenaný aj príslušník slovenskej armády, ktorý konal vojenskú službu a prispel svojou nadpriemernou obetavou činnosťou k zvýšeniu brannosti štátu, ale poľného ťaženia sa nezúčastnil. Poslednou zákonnou normou, ktorá zadefinovala vyznamenanie „Za hrdinstvo“, ako vyznamenanie založené vládou SR podľa § 1 ods. 1 zákona č. 30/1940 Sl. z. bolo vládne nariadenie č. 220 zo dňa 2. septembra 1942 o vojenských vyznamenaníach a pamätných odznakoch. Podľa neho vyznamenania „Za hrdinstvo“ udeľoval prezident SR na návrh ministra národnej obrany príslušníkom slovenskej armády a príslušníkom spriatelenej armád. Vyznamenanie malo opäť tri stupne: prvý stupeň – pozlátená medaila na stuhe, druhý stupeň – postriebrená medaila na stuhe a tretí stupeň – bronzová medaila na stuhe. Tretí stupeň predmetného vyznamenania udelený za zásluhy mal namiesto miniatúry s dvojkřížom štítok s nápisom „Za zásluhy“. Vyznamenanie „Za zásluhy“ sa podľa citovaného vládneho nariadenia prestalo udeľovať dňom 1. decembra 1942. K poslednej zmene týkajúcej sa udeľovania vyznamenania „Za hrdinstvo“ došlo na základe vládneho nariadenia č. 164 zo dňa 30. novembra 1943. Podľa neho sa vyznamenanie „Za hrdinstvo“ udeľovalo v jednotlivých stupňoch tak, že dosiahnutie vyššieho stupňa bolo podmienené dosiahnutím nižšieho stupňa. V prípade, že

- vyznamenanie dostali všetci vyšší dôstojníci zaradení u štábu.
- 2./ Železný kríž II. tr.¹⁰ v marci 1940 za ťaženie proti Poľsku - dostali všetci prednostovia oddelení HVV /ja som bol prednosta 4.odd./.¹¹
- 3./ Pamätná medaila „Javorina“¹² - obdržali väčšinou všetci vojaci ktorí sa zúčastnili ťaženia proti Poľsku.

sa výnimočne udelilo za vynikajúce činy vyznamenanie „Za hrdinstvo“ vyššieho stupňa, dostal vyznamenaný nižšie stupne automaticky. Pozri: vládne nariadenie č. 95 zo dňa 8. mája 1939 Sl. z. o vyznamenaní za hrdinstvo v bojoch za zabezpečenie samostatnosti slovenského národa a medaile za zásluhy o vydobytie slovenskej samostatnosti. In *Slovenský zákonník*, ročník 1939, čiastka 21, vydaná 11. mája 1939, s. 127-128; vládne nariadenie č. 221 zo dňa 11. septembra 1939 Sl. z. o zriadení vyznamenaní „Slovenský vojenný víťazný kríž“ a o ďalších stupňoch vyznamenaní „Za hrdinstvo“. In *Slovenský zákonník*, ročník 1939, čiastka 51, vydaná 20. septembra 1939, s. 489-490; nariadenie s mocou zákona č. 204 zo dňa 17. augusta 1940 Sl. z., ktorý sa dopĺňa o zriadení vyznamenaní „Slovenský vojenný víťazný kríž“ a o ďalších stupňoch vyznamenaní „Za hrdinstvo“. In *Slovenský zákonník*, ročník 1940, čiastka 42, vydaná 2. septembra 1940, s. 334; vládne nariadenie č. 220 zo dňa 2. septembra 1942 o vojenských vyznamenaníach a pamätných Odznakoch. In *Slovenský zákonník*, ročník 1942, čiastka 52, vydaná 18. novembra 1942, s. 879, s. 881; vládne nariadenie č. 164 zo dňa 30. novembra 1943 Sl. z., ktorým sa dopĺňa a mení vládne nariadenie o vojenských vyznamenaníach a pamätných odznakoch. In *Slovenský zákonník*, ročník 1943, čiastka 46, vydaná 20. decembra 1943, s. 830; MARCINKO, Ján – JIROUŠEK, Alexander. *SLOVENSKÉ RADY VYZNAMENANIA ČESTNÉ ODZNAKY*. Košice : Agentúra Saša, s. 45-46. ISBN 80-967096-7-4; KARÁSEK, Martin – KOZÁK, Jaroslav. *Slovenské vyznamenania a odznaky 1938-1945*. Martin : Kozák-Press, 2012, s. 74-78. ISBN 978-80-89360-10-9.

¹⁰ Správne Železný kríž 1939 2. triedy – nem. Eisernes Kreuz 2. Klasse 1939. Počas druhej svetovej vojny bolo udelených približne 2 300 000 kusov Železných krížov 1939 2. triedy. PAVLÍK, Svetozár. *Vyznamenania a bojové odznaky Tretej ríše*. 1. Martin : Kozák-Press, 2007, s. 13-16, ISBN 978-80-969292-4-5.

¹¹ Rozumej – 4. odd. HVV – oddelenie služieb (zbrojná služba, ženijná služba, spojovacia služba, zdravotnícka služba, veterinárna služba, doplnková služba a remontnícka služba). VHA Bratislava, f. MNO SRV 1939-1945, f. o. spisy dôverné 1940, č. j. 201541/1939, inv. č. 109, šk. 97.

¹² Pamätná medaila bola zriadená vládny nariadením č. 95 zo dňa 8. mája 1939 Sl. z. Na základe splnomocnenia ju udeľoval minister národnej obrany a hlavný veliteľ Hlinkovej gardy vojenským osobám, občianskym osobám a členom Hlinkovej gardy, ktoré sa zaslúžili o vydobytie slovenskej samostatnosti a pri branných opatreniach na zabezpečenie štátu. Podľa vládneho nariadenia č. 220/1942 mala tieto druhy: a) Pamätná medaila s nápisom na rube „Za obranu Slovenska v marci 1939“, b) Pamätná medaila s nápisom na rube „Javorina-Orava“, c) Pamätná medaila s bronzovým štítkom na stuhe s nápisom „III. 1939“, d) Pamätná medaila s bronzovým štítkom na stuhe s nápisom „IX. 1939“ a e) Pamätná medaila s bronzovým štítkom na stuhe s nápisom „Javorina“. V roku 1943 bolo toto nariadenie zmenené vládny nariadením č. 164 zo dňa 30. novembra 1943, keď medzi predchádzajúce pamätné medaily bol doplnený „Pamätný odznak za ťaženie proti SSSR“. Pozri: vládne nariadenie č. 95 zo dňa 8. mája 1939 Sl. z. o vyznamenaní za hrdinstvo v bojoch za zabezpečenie samostatnosti slovenského národa a medaile za zásluhy o vydobytie slovenskej samostatnosti. In *Slovenský zákonník*, ročník 1939, čiastka 21, vydaná 11. mája 1939, s. 127-128; vládne nariadenie č. 220 zo dňa 2. septembra 1942 o vojenských vyznamenaníach a pamätných odznakoch. In *Slovenský zákonník*, ročník 1942, čiastka 52, vydaná 18. novembra 1942, s. 879, s. 882; vládne nariadenie č. 164 zo dňa 30. novembra 1943 Sl. z., ktorým sa dopĺňa a mení vládne nariadenie o vojenských vyznamenaníach a pamätných odznakoch In *Slovenský zákonník*, ročník 1943, čiastka 46, vydaná 20. decembra 1943, s. 830; KARÁSEK, Martin – KOZÁK, Jaroslav. *Slovenské vyznamenania a odznaky 1938-1945*. Martin : Kozák-Press, 2012, s. 89-91. ISBN 978-80-89360-10-9.

./.

-2-

- 4./ Medaila za hrdinstvo 2. stupňa¹³ v januári 1942, ako náčelník štábu RD.
- 5./ Železný kríž I. tr. v marci 1942 - keďže veliteľ RD gen. Malár¹⁴, obdržal takzv. rytiersky kríž¹⁵, mne ako jeho náčelníkovi štábu, odovzdali Nemci žel. I. triedy.
- 6./ V máji 1942 po príchode jednotiek z poľa do Prešova, boli jednotlivcom odovzdávané medaile za zásluhy¹⁶ a preto že mnohí vyznamenaní prejavili nespokojnosť, že dostávajú tak malé vyznamenanie, vyznamenal gen. Čatloš¹⁷ gen. Malára a mňa týmto vyznamenaním, aby akosi vyzdvihol význam tohto vyznamenania.
- 7./ Výťažný kríž III.tr. za zásluhy¹⁸ - toto vyznamenanie v rôznych stupňoch, ktoré odpovedalo hodnostiam, dostali všetci dôstoj. a rtm. okrem tých, ktorí boli disciplinárne alebo súdne trestaní.
- 8./ Nemecký Adler Orden I. stupňa¹⁹, myslím že v roku 1943, keď už skoro všetci vyšší dôstojníci býv. slov. armády toto vyznamenanie dostali.
- 9./ Chorvatský kríž „Zvonimíra“ I. stupňa²⁰ - dostali skoro všetci dôstojníci

¹³ Správne – vyznamenanie „Za hrdinstvo“ 2. stupňa.

¹⁴ Augustín Malár, narodený 18. 7. 1894, Reitern pri Goseirne, Rakúsko, zomrel marec (?) 1945 Flossenbürg, Nemecko. CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské dejiny Slovenska, zv. V. (1939 – 1945)*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2008. ISBN 978-80-89169-16-0; ŠTAIGL, Jan a kol. *Generáli – slovenská vojenská generalita 1918 – 2012*. 2. aktualizované a spresnené vyd. Bratislava : Magnet Press Slovakia v spolupráci s Vojenským historickým ústavom, 2012, s. 124-125. ISBN 978-80-89169-25-2; CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 155-156. ISBN 978-80-89523-20-7.

¹⁵ Správne Rytiersky kríž Železného kríža 1939 – nem. Ritterkreuz des Eisernen Kreuzes 1939. Počas druhej svetovej vojny bolo udelených 7361 kusov Rytierskych krížov. PAVLÍK, Svetozár. *Vyznamenania a bojové odznaky Tretej ríše. 1*. Martin : Kozák-Press, 2007, s. 22-26. ISBN 978-80-969292-4-5.

¹⁶ Správne – vyznamenanie „Za zásluhy“.

¹⁷ Ferdinand Čatloš, narodený 17. 10. 1895, Liptovský Sv. Peter, okres Liptovský Mikuláš. Príslušník čs. légii v Rusku v rokoch 1917-1920, čs. armády v rokoch 1920, 1921-1939 a slovenskej armády v rokoch 1939- 1944. JABLONICKÝ, Jozef. *Povstanie bez legend*. Bratislava : Obzor, 1990. ISBN 80-215-0077-8; ŠTEFANSKÝ, Václav. *Generál Ferdinand Čatloš. Biografický náčrt*. Bratislava : MO SR vo Vojenskej informačnej a tlačovej agentúre, 1998. ISBN 80-88842-13-1; CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské dejiny Slovenska, zv. V. (1939 – 1945)*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2008. ISBN 978-80-89169-16-0; BAKA, Igor – CSÉFALVAY, František – KRÁLČÁK, Peter a kol. *Ferdinand ČATLOŠ – vojak a politik (1895-1972)*. Bratislava : Pro Militaria Historica, 2011. ISBN 978-80-970768-0-1; ŠTAIGL, Jan a kol. *Generáli – slovenská vojenská generalita 1918 – 2012*. 2. aktualizované a spresnené vyd. Bratislava : Magnet Press Slovakia v spolupráci s Vojenským historickým ústavom, 2012, s. 26-27. ISBN 978-80-89169-25-2; CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 38-39. ISBN 978-80-89523-20-7.

¹⁸ Správne Slovenský vojenný víťazný kríž, resp. Vojenný víťazný kríž. Pozri: vládne nariadenie č. 221 zo dňa 11. septembra 1939 Sl. z. o zriadení vyznamenania „Slovenský vojenný víťazný kríž“ a o ďalších stupňoch vyznamenania „Za hrdinstvo“. In *Slovenský zákonník*, ročník 1939, čiastka 51, vydaná 20. septembra 1939, s. 489-490; vládne nariadenie č. 220 zo dňa 2. septembra 1942 o vojenských vyznamenaniach a pamätných Odznakoch. In *Slovenský zákonník*, ročník 1942, čiastka 52, vydaná 18. novembra 1942, s. 879-881, 884; vládne nariadenie č. 164 zo dňa 30. novembra 1943 Sl. z., ktorý sa dopĺňa a mení vládne nariadenie o vojenských vyznamenaniach a pamätných odznakoch In *Slovenský zákonník*, ročník 1943, čiastka 46, vydaná 20. decembra 1943, s. 828-831;

¹⁹ Správne – Záslužný rad Nemeckého orla – nem. Verdienstorden vom Deutschen Adler, od r. 1943 nem. Deutscher Adlerorden. Bol určený na vyznamenanie cudzích štátnych príslušníkov. Delil sa na 6 tried a za vojnové zásluhy bol udeľovaný so skríženými mečmi. LOBKOWICZ, František. *Encyklopedie řádů a vyznamenání*. 2. vyd. (nezměněné). Praha : Libri, 1999. s. 217. ISBN 80-85983-71-0.

²⁰ Správne – Rad koruny kráľa Zvonimíra I. stupňa s mečmi – chorv. Red krune kralja

u štábu za výmenu že boli udelené slov. vyznamenania chorv. dôstojníkom.

10./ Rumunský veliteľský rád²¹ dôvod obdobný ako u chorvatského vyzn.

3./ Kto bol prednostom obranného oddelenia VVZ v dobe, keď ste bol náčel. štábu a veliteľom VVZ?

Keď bola sriadená táto inštitúcia u VVZ, myslím zač. r. 1943, stal sa prednostom stot. del. Koloman Bielek²². Neskôr, keď tento bol odvelený do válečnej školy v Bukurešti spolu s mjr. let. Júliusom Trnkom²³ stal sa prednostom tohto oddelenia stot. let. Štefan Čakaný²⁴, ktorý zastával túto funkciu až do tých čias, kým ja som bol veliteľom VVZ, t. j. do 20. aug. 1944.

4./ Akým spôsobom ste sa dozvedel, alebo kto Vám hlásil v auguste 1944, že t. č. stot. let. Koza²⁵ odletel do Ruska?

Dňa 1. aug. 1944 v poludňajších hodinách opýtal sa ma telef. prednosta let. odd. stot. let. Matúš²⁶, či som dal rozkaz pre odlet lietadla HE - 111²⁷ z Troch Dubov do Kamenice n/Cir., alebo či viem, že tento mal povolenie od MNO. Slov. letectvo malo totiž len dve uvedené lietadlá²⁸ [,] s ktorými môhol disponovať

Zvonimira I. st. s mačevima.

²¹ Správne – Rad rumunskej koruny – rum. Ordinul Coroana României.

²² Koloman Bielek, 25. 3. 1906, Púchov.

²³ Július Trnka, 29. 9. 1910, Zvolen, zomrel 24. 6. 1989 Bratislava. *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*. Hl. red. LÁŇÍK, Jaroslav; ved. slov. časti: ČAPLOVÍČ, Miloslav. Praha – Bratislava : Vojenský historický ústav Praha – Vojenský historický ústav Bratislava, 2005, s. 300-301. ISBN 80-7278-233-9; CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské dejiny Slovenska, zv. V. (1939 – 1945)*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2008, s. 249. ISBN 978-80-89169-16-0.

²⁴ Štefan Čakaný (do r. 1941 – Csákányi), narodený 17. 3. 1912, Žilina. CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské dejiny Slovenska, zv. V. (1939 – 1945)*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2008, s. 34-35, ISBN 978-80-89169-16-0

²⁵ Ľudovít Koza, narodený 9. 12. 1913 Divín, okres Lučenec, zomrel 1. 3. 1991, Divín, okres Lučenec. JABLONICKÝ, Jozef. *Povstanie bez legend*. Bratislava : Obzor, 1990, s. 37-54, ISBN 80-215-0077-8; KUBICA, Belo. *Letectvo v SNP*. Banská Bystrica : NVK International, 1994, s. 25-27. ISBN 80-85727-21-8; STANISLAV, Ján. *Letectvo v prípravách na ozbrojené vystúpenie a jeho účasť v SNP*. Bratislava : Veda, 1996, s. 41-43. ISBN 80-224-0449-7; ŠUMICHRASŤ, Peter – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1939 – 1944. 2. zv.* Bratislava : Magnet-Press Slovakia, 2000, s. 63-64, s. 137. ISBN 80-968073-6-6; CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 129. ISBN 978-80-89523-20-7.

²⁶ Alexander Matúš (do 31. 12. 1940 Mátyus), nar. 27. 5. 1914 Vrútky. Príslušník čs. armády v rokoch 1933 – 1939 a slovenskej armády v rokoch 1939 – 1945. Pred príchodom frontu evakuoval na západ. V slovenskej armáde dosiahol hodnosť mjr. gšt. Po skončení druhej svetovej vojny sa do ČSR nevrátil a podľa čs. spravodajských informácií vstúpil do služieb francúzskej rozviedky. CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 166. ISBN 978-80-89523-20-7.

²⁷ Správne Heinkel He-111. Konkrétne išlo o Heinkel He-111 H-10, W. Nr. 5313, s trupovým označením S-82. Osádku lietadla tvorili veliteľ osádky, stot. let. Ľudovít Koza, pilot lietadla, čat. Jozef Mikuš, letecký pozorovateľ, por. let. Belo Roháč, palubný mechanik, žiak ŠLD Robert Vesperín. Cestujúci: npor. pech. Ján Korecký, Ing. Václav Fejka, por. v zál. Teodor Baláž, a rtm. Karol Grúň. JABLONICKÝ, Jozef. *Povstanie bez legend*. Bratislava : Obzor, 1990, s. 37-54. ISBN 80-215-0077-8; KUBICA, Belo. *Letectvo v SNP*. Banská Bystrica : NVK International, 1994, s. 25-27. ISBN 80-85727-21-8; STANISLAV, Ján. *Letectvo v prípravách na ozbrojené vystúpenie a jeho účasť v SNP*. Bratislava : Veda, 1996, s. 41-43. ISBN 80-224-0449-7; ŠUMICHRASŤ, Peter – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1939 – 1944. 2. zv.* Bratislava : Magnet-Press Slovakia, 2000, s. 63-64, s. 137. ISBN 80-968073-6-6.

²⁸ Heinkel He-111 H-10, W. Nr. 5468, s trupovým označením S-812 a Heinkel He-111 H-10, W. Nr. 5313, s trupovým označením S-82. ŠUMICHRASŤ, Peter – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské*

buď gen. Čatloš alebo ja a bez nášho povolenia nemôhlo žiadne z týchto lietadiel štartovať. Ja som odpovedal stot. Matúšovi, že o odlete tohoto lietadla nič neviem a nariadil (!) som mu, aby vyšetril tel. od veliteľa letiska v Troch Duboch na čí rozkaz lietadlo odletelo. Asi za pol. hodiny mi hlásil stot. Matúš, že mu oznámil stot. let. K u b i c a²⁹ z letiska Tri Duby, že lietadlo údajne odletelo na rozkaz gen. Čatloša.³⁰ Ja prirodzene som telefonicky vyzval gen. Čatloša, aby som sa ho opýtal čo je vo veci [.] avšak pobočník gen. Čatloša mi sdělil, že Čatloš je práve u prez. Tisu, aby som zavolať asi za pol hodiny. Asi za pol hodiny som zavolať znova gen. Čatloša, ktorý sa práve vrátil do svojej kancelárie a na môj dotaz mi sdělil že on o odlete nič nevie a aby som zariadil všetko ako obvykle a aby som sa na druhý deň k nemu dostavil do

./.

-3-

Bratislava, nakoľko VVZ bolo t. č. v Trenčíne³¹.

Predpisy u letectva nariaďovali, aby pred každým odletom, keď sa jednalo o prelet, bola vyžiadaná pilotom meteorologická zpráva o počasí na predpísanej trati okrem toho muselo sa oznámiť aj na hlásnu službu to, na ktorej trati bude vykonaný. Keď to bolo možné, súčasne sa oznámilo aj letisku [.] na ktoré malo lietadlo prelietnuť, že tam lietadlo pristane. V každom prípade, keď sa malo pristáť v Kamenici n/Cir. muselo byť pristanie lietadla ohlásené, aby na tomto letisku, ktoré bolo málo frekventované, mohli byť urobené prípravy pre pristanie. Na staniciach hlásnej služby obzvlášť na stanici vo Zvolene boli pridelení nemeckí poddôstojníci

letectvo 1939 – 1944. 2. zv. Bratislava : Magnet-Press Slovakia, 2000, s. 63. ISBN 80-968073-6-6.

²⁹ Belo Kubica, narodený 7. 10. 1914, Osuské, okres Senica, zomrel 22. 4. 2004, Bratislava. Príslušník čs. armády v rokoch 1934-1939, 1944-1958 a slovenskej armády v rokoch 1939-1944. K činnosti genmjr. v. v. Ing. B. Kubicu pozri aj tieto diela: ŠMOLDAS, Zdeněk. *Českoslovenští letci v boji proti fašizmu*. Praha : Naše vojsko, 1987; KUBICA, Belo. *Letectvo v SNP*. Banská Bystrica : NVK International, 1994. ISBN 80-85727-21-8; STANISLAV, Ján. *Letectvo v pripravách na ozbrojené vystúpenie a jeho účasť v SNP*. Bratislava : Veda, 1996. ISBN 80-224-0449-7; ŠUMICHRASŤ, Peter – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1939 – 1944*. 2. zv. Bratislava : Magnet-Press Slovakia, 2000. ISBN 80-968073-6-6; *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*. Hl. red. LÁNÍK, Jaroslav; ved. slov. časti: ČAPLOVIČ, Miloslav. Praha – Bratislava : Vojenský historický ústav Praha – Vojenský historický ústav Bratislava, 2005, s. 155. ISBN 80-7278-233-9; ŠUMICHRASŤ, Peter. *Slovenské letectvo na východní frontě 1941 – 1943*. Cheb : Svět křídel, 2006. ISBN-80-86808-29-7; ČSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 166. ISBN 978-80-89523-20-7.

³⁰ Npor. pech. J. Korecký niesol písomné poverenie pplk. gšt. J. Goliana, v ktorom sa uvádzalo nasledovné: „*Poverujem pána nadporučíka KORECKÝ príslušníka slovenskej armády styčným dôstojníkom tejto u československej misie v Rusku. Pán npor. Korecký informuje veliteľa čsl. misie, poľažme veliteľa príslušnej ruskej armády o situácii na Slovensku, hlavne čo sa týka situácie vojenskej po stránke taktickej, materiálnej, personálnej a morálnej. Spomenutým veliteľom vysvetlí náš vojenský plán a naše možnosti a vyjedná pre splnenie tohto plánu pre nás najvýhodnejšie podmienky, také, aby úspech bol zaručený. Ďalej vyžiada pomoc leteckú a materiálnu a usporiada vec partizánov na Slovensku. Napokon naviaže rádotelegrafný styk so Slovenskom a po ukončení rozhovorov vráti npor. Hanusa s výsledkami rokovaní.*“ Kol. aut. *Generál Golian a jeho doba. Materiály z odborného seminára k 100. výročiu narodenia Jána Goliana*. Banská Bystrica : Múzeum SNP, 2008, s. 71. ISBN 978-80-970072-4-9.

³¹ Veliteľstvo vzdušných zbraní existovalo ako vyššie vojenské veliteľstvo slovenskej armády v posádke Trenčín v dobe od 1. mája 1942 do 15. septembra 1944. ŠUMICHRASŤ, Peter – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1939 – 1944*. 2. zv. Bratislava : Magnet-Press Slovakia, 2000, s. 9, s. 16. ISBN 80-968073-6-6.

[.] ktorí zaučovali našich ľudí vo vykonávaní hlasnej služby. Títo poddôst. mali prirodzene neustále spojenie s nemeckou let. misiou v Trenčine, keďže lietadlo He-111 so stot. Kozom³² a npor. Koreckým³³ odletelo v poludňajších hodinách dňa 1. augusta³⁴ a pred odletom si pilot lietadla vyžiadal meteorologickú³⁵ (!) zprávu na trati Tri Duby - Kamenica n/Cir. a ohlásil hlasnej službe, že tento let bude vykonaný, a taktiež oznámil veliteľovi letiska v Kamenici n/Cir., že tam okolo 14.00 hodiny pristane lietadlo, je samozrejme, že nemeck. poddôstojník, ktorý bol na hlasnej službe vo Zvolene o tomto lete vedel. Telefonické rozhovory na diaľku boli vedené dôstojníkmi štábu VVZ obvykle na linkách hlasnej služby, preto že tieto lepšie fungovali. Po odlete stot. Kozu začaly všeliaké dotazy po telef. linkách a preto že veliteľ letiska v Kamenici n/Cir. mi hlásil, že lietadlo tam nepristalo, mal som obavu, že lietadlo so stot. Kozom niekde na trati Tri Duby - Kamenica n/Cir. havarovalo alebo niekde zabľúdilo a pristalo na inom letisku. Asi tak okolo 16.00 hodiny [.] t. j. asi dve hodiny po odlete lietadla, oznámil mi plk. nem. let. misie v Trenčine plk. Weh, že lietadlo preletelo hranice a letí smerom na východ. Odkiaľ mal túto zprávu neviem.

5./ Aké opatrenia ste vydal, keď ste sa dozvedel, že stot.let. Koza preletel hranice a letí na východ?

Keď v roku 1943, koncom marca uletel z letiska Trenč. Biskupice čat. V a n - k o a spol. do Turecka³⁶, dostal som vtedy veľkú výtku od gen. Čatloša, že lietadlo, uletelo, že nebolo zasadené stíhacie letectvo, aby ho prinútilo na pristanie, nariadil mi gen. Čatloš, že v budúcnosti v podobných prípadoch musím vždy zasadiť vlastné stíhacie letectvo, aby lietadlo bolo prinútené k pristaniu a okrem toho musím vydať rozkaz o zákazu preletov, kým sa vec nevyšetří.

³² Stot. let. E. Kozu niesol písomné poverenie pplk. gšt. J. Goliana, v ktorom sa uvádzalo nasledovné: „Ustanovujem pána stotníka KOZU členom vojenskej delegácie slovenskej armády k československej misii v Rusku. Pán stotník Kozu podá informácie hlavne o letectve a DPLP a je k ruke styčným dôstojníkom nadporučíkovi Koreckému. Po skončení informačných úloh dávam menovaného k dispozícii veliteľovi československej misie.“ Kol. aut. *Generál Golian a jeho doba. Materiály z odborného seminára k 100. výročiu narodenia Jána Goliana*. Banská Bystrica : Múzeum SNP, 2008, s. 71. ISBN 978-80-970072-4-9.

³³ Ján Korecký (do 31. 8. 1943 – Kuťka), narodený 20. 11. 1914 Svätoplukovo (Šalgov), zomrel 1985. KUBICA, Belo. *Letectvo v SNP*. Banská Bystrica : NVK International, 1994. ISBN 80-85727-21-8; STANISLAV, Ján. *Letectvo v prípravách na ozbrojené vystúpenie a jeho účasť v SNP*. Bratislava : Veda, 1996. ISBN 80-224-0449-7; CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 124-125. ISBN 978-80-89523-20-7.

³⁴ Správne – 2. 8. 1944. TÓTH, Jozef. *Pamäti generála Tótha*. Vedecký redaktor Peter Šumichrast. Bratislava : Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2004, s. 36. ISBN 978-80-8061-189-7.

³⁵ Správne – meteorologická.

³⁶ Dňa 14. 3. 1943 uletela päťica príslušníkov slovenských vzdušných zbraní z letiska v Trenčianskych Biskupiciach s použitím jediného stroja typu B-71, ktorý bol zaradený do leteckého parku slovenského letectva. Päťicu odvážnych mužov, ktorých dobrodružný úlet sa skončil až v ďalekom Turecku, tvorili: čtk. v zál. Anton Vanko, čtk. z pov. Jozef Koman, čtk. z pov. Ján Bžoch, slob. v zál. František Slezák a slob. Ľudovít Polák. Neskôr sa pripojili k čs. zahraničnému vojsku vo Veľkej Británii. Vedúci skupiny čat. A. Vanko zahynul v hodnosti Sgt. britského Kráľovského letectva ako príslušník 312. čs. stíhacej perute pri štarte na operačný let dňa 8. 12. 1944. LOUCKÝ, František. *Mnozí nedoleteli*. Praha : Naše vojsko, 1989, s. 225, ISBN 80-206-0053-1; RAJLICH, Jiří – SEHNAL, Jiří. *Slovenští letci/Slovak Airman 1939-1945*. Kolín : Kolínske noviny, 1991, s. 53; RAJLICH, Jiří. *Na nebi hrdého Albionu*. 7. časť. *Černá kronika československého letectva v RAF 1940 – 1945*. Cheb : Svět křídel, 2004, s. 745-747. ISBN 80-86808-12-2.

V uvedenom prípade stot. let. Kozu, akonáhle mi plk. [.] Weh sdelil, že lietadlo preletelo hranice a v Kamenici n/Cir. nepristalo, musel som samozrejme postupovať podľa mi vydaných rozkazov gen. Čatloša, t. j.: zakázal som s okamžitou platnosťou všetky prelety a zavolať som si telef. mjr. let. Trnku, ktorý bol veľ. letectva na vých. Slovensku³⁷ a nariadil som mu, aby previedol stíhačmi stíhanie lietadla.³⁸ Toto stíhanie som nariadil v prítomnosti plk. Weh, ktorý bol v mojej kancelárii a stot. let. Matúša z toho dôvodu, aby Nemci videli, že niečo chceme podniknúť pre zamedzenie odletu. Toto bolo samozrejme len divadlo a formalita, preto

./.
-4-

preto, že lietadlo He-111 malo hodinovú rýchlosť asi 300 km a uvedené stíhanie som nariadil najmenej po dvoch hodinách po odletu lietadla z Troch Dubov, t. j. lietadlo mohlo byť vzdialené od letiska Tri Duby najmenej na 600 km a pretože fronta bola v tom čase asi v priestore San /rieka/ mohol som s čistým a kľudným svedomím uvedenú formalitu ohľadne stíhania nariadiť tým viac, že som mjr. Trnkovi nariadil, aby stíhanie vykonal len po štátne hranice.³⁹ S čistým svedomím prehlasujem, že toto stíhanie som nariadil len s formálnych dôvodov, vedel som, že stíhanie nie je prevoditeľné a ani nebolo vykonané a žiadne lietadlo za účelom stíhania lietadla He-111 neštartovalo.

³⁷ Správne veliteľ skupiny vzdušných zbraní pri Armádnom veliteľstve. V tejto funkcii nahradil veliteľa leteckého pluku pplk. let. Júliusa Sojčeka, ktorý bol v tomto období zo zdravotných dôvodov neschopný služby. ŠUMICHRASŤ, Peter – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1939 – 1944*. 2. zv. Bratislava : Magnet-Press Slovakia, 2000, s. 142. ISBN 80-968073-6-6.

³⁸ Veliteľ skupiny vzdušných zbraní pri Armádnom veliteľstve mal k dispozícii moderné nemecké stíhacie lietadlá typu Bf 109 G-6, ale aj morálne zastarané čs. lietadlá typu B-534, resp. Bk. 534, ktorými bola vyzbrojená stíhacia letka 12 stot. let. Jozefa Paleníčka. Podľa pôvodného zámeru mala mať v leteckom parku aj staršiu verziu stíhacieho lietadla Bf 109 E, ktoré však nie sú zaznamenané v zozname lietadiel, ktoré piloti Trnkovej skupiny vzdušných zbraní dňa 31. augusta 1944 preleteli na stranu sovietskej Červenej armády. Na stíhanie Kozovho heinklu bolo možno s úspechom použiť len stíhacie lietadlá typu Bf 109 G-6, ktoré patrili do výzbroje letky 13. Štvorica jej príslušníkov preletela svojich „Gustávov“ dňa 1. 8. 1944 z piešťanského letiska na letisko Išla pri Prešove, aby predovšetkým kvalitatívne posilnila Paleníčkovú stíhaciu letku. V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že títo stíhací piloti mali na konte dovedna 20 zostrelův sovietskych lietadiel, jeden zostrel nemeckého lietadla, ako aj spoluúčasť na zostrele jedného poľského lietadla. SLAVKOVSKÝ, Dušan. *Vo vzduchu i na zemi*. Bratislava : Obzor, 1969, s. 272-276; KUBICA, Belo. *Lectvo v SNP*. Banská Bystrica NVK International, 1994, s. 26-27. ISBN 80-85727-21-8; STANISLAV, Ján. *Lectvo v pripravách na ozbrojené vystúpenie a jeho účasť v SNP*. Bratislava : Veda, 1996, s. 63-64, s. 78-79. ISBN 80-224-0449-7; BYSTRICKÝ, Jozef – ŠUMICHRASŤ, Peter. *Letka 13 v dokumentoch a obrazoch*. Bratislava : Magnet-Press Slovakia, 2004, s. 22-25. ISBN 80-89169-02-3.

³⁹ Lietadlo Heinkel He-111 H-10 dosahovalo maximálnu rýchlosť cca 400 km/h. Oproti tomu stíhacie lietadlo Bf 109 G-6, ktoré mohlo byť reálne použité na stíhanie Kozovho Heinkla, dosahovalo maximálnu rýchlosť letu 640 km/h (výška 6600 m, s použitým zariadením MV 50). Cestovná rýchlosť tohto najmodernejšieho lietadla v leteckom parku slovenského letectva bola vyčíslená na hodnotu 595 km/h (výška 6600 m). Z vyššie uvedeného je možné súhlasiť s tvrdeniami A. Ballaya, že po určitej dobe, ktorá uplynula po štarte Kozovho He-111 z letiska Tri Duby, mohol spokojne nariadiť vlastnými silami a leteckými prostriedkami stíhať zbeha s vedomím, že nie je reálne predmetné lietadlo zostreliť, resp. prinútiť pristáť na vlastnom, resp. Nemcami ovládanom letisku. NEMĚČEK, Václav. *Vojenské letadla 3. Letadla druhé světové války*. Praha : Naše vojsko, 1992, s. 320-321. ISBN 80-206-0117-1; ŠUMICHRASŤ, Peter – HOCHMUTH, Václav – ANĐAL, Jozef. *Messerschmitt Bf 109 G-6 slovenských Vzdušných zbraní 1944*. Poprad : HT model špeciál No 902, 2001, s. 30. ISSN 1335-3667.

6./ Na základe čoho ste hlásil odlet stot. K o z u Vojenskej let.misii v Trenčíne?
a žiadali ju o spoluprácu?

Nemeckej leteckej misii som nikdy nič nehlásil, ale len oznamoval a len také veci, ktoré som oznámiť chcel. Ani odlet kpt. Kozu som mu neoznámil, ale hovoril som s plk. Weh o tom, že nám asi havarovalo lietadlo, načo mi on povedal, že nehavarovalo, ale že odletelo do Ruska. Pripomínam jak som hore uviedol, že Nemci vedeli o každom prelete slovenských lietadiel, keďže mali na staniách hlásnej služby svoje orgány. Keď by bol stot. Kozu odletel bez toho, že by si nebol vyžadal meteorologickú zprávu a nebol by ohlásil stanici hlásnej služby, že vykoná prelet na trati Tri Duby - Kamenica n/Cir., neboli by sa Nemci vôbec dozvedeli o tom, že lietadlo uletelo do Ruska, bol by som to, zistil len ja a nebol by som to oznámil Nemcom práve tak, ako som neoznámil Nemcom ani odlet mjr. Lisického do Ruska dňa 3. augusta 1944, začo ako spolupáchateľ som si v nemeckých žalároch odsedel 8 mesiacov.⁴⁰

Obvykle (,) keď sa stala nejaká havária a nemohli sme zistiť (,) kde sa stala, či snád lietadlo nezablúdilo na územie Moravy, Čiech, alebo do Poľska, požiadali sme Nemcov, aby nám telefonicky zistili, či niekde na niektorom nemeckom letisku nepristalo slovenské lietadlo. V uvedenom prípade stot. Kozu, keďže lietadlo nepristalo v Kamenici n/Cir. mal som dojem, že lietadlo zabloudilo, ako veľ. VVZ mal som železnú povinnosť starať sa o letca a lietadlo ktoré zmizlo, všetkými prostriedkami, medzi ktoré patrilo aj to, že sa zisťovalo pomocou Nemcov, či nepristalo na niektorom cudzom letisku, aby mu mohla byť poskytnutá pomoc. Prirodzene som nevedel, že lietadlo so stot. Kozom letí do Ruska, keby som to bol vedel, bol by som vec zatajil a bol by som nariadil aj svojim podriadeným, aby o veci nehovorili. O spoluprácu nem. let. misiu ohľadne stíhania stot. Kozu som nežiadal, ale som sa len informoval, či uvedené lietadlo niekde nehavarovalo, alebo niekde nepristalo na území okupovanom Nemcami.

7./ Prečo a komu ste nariadil, aby lietadlo stot. let. Kozu bolo stíhané a donútené pristáť?

Okolnosti som uviedol vo výpovediach v predošlých otázkach 5. a 6.

./.

-5-

8./ Na základe čoho ste zakázal štartovanie všetkých lietadiel na všetkých letiskách bez Vášho povolenia?

Ako som uviedol v otázke č. 5. po odlete lietadla do Carihradu, nariadil mi gen. Čatloš, aby som vždy hneď zakázal lietať, kým sa vec nevyšetří. Tento zákaz bol reglementárny⁴¹ u letectva vždy po odlete niektorého lietadla a bola to len formalita, pretože všeobecne lietanie zakázané nebolo a keď niekto chcel odletieť do cudziny môhol tak kedykoľvek urobiť akonáhle po štarte bol vo vzduchu. Pripomínam, že vzdor tomu zakazu, ľahkým spôsobom odletel do Ruska asi 18. alebo 20. augusta 1944 por. Novotný⁴² a spol. na lietadle W-34 z letiska Poprad. Podobným spôsobom

⁴⁰ K okolnostiam odletu mjr. let. M. Lisického na územie ovládané sovietskou Červenou armádou pozri napr.: JABLONICKÝ, Jozef. *Povstanie bez legend*. Bratislava : Obzor, 1990, s. 37-54. ISBN 80-215-0077-8.

⁴¹ Rozumej – úradne vydaný.

⁴² Uvedený úlet sa uskutočnil dňa 20. 8. 1944. S pomocou 8-miestneho nemeckého viacúčelového lietadla typu Junkers Ju W 34hi na stranu sovietskej Červenej armády uletelo sedem príslušníkov slovenských vzdušných zbraní. Konkrétne išlo o por. let. M. Nahálku, por. let. K. Novotného, rtk.

môhol kedykoľvek a ktorýkoľvek výkonný letec býv. slov. armády, odletieť.

9./ Prečo ste dal spomenutý zákaz na vedomie aj nemeckej vojenskej let. misii v Trenčíne?

Nepamätám sa, že by som bol býval dal na vedomosť nem. let. misii uvedený zákaz, je to však možné, bola by to bývala len formalita, pretože, ako som už uviedol, tieto zákazy boli u slov. letectva reglementárne, myslím že si to snád vynútili Nemci ešte v tom čase keď v r. 1939 uletelo niekoľko lietadiel z letiska Piešťany a Nitra do Poľska.⁴³

10./ Poznal ste osobne šéfa nemeckej let. voj. misie v Trenčíne?

Prirodzene [,] že som ho poznal osobne a bol som s ním skoro denne v osobnom styku, tým že nie len šef [,] ale aj druhí dôstojníci tejto misie dochádzali ku mne z tret. poschodia do prvého poschodia.

Vždy sa rokovalo o veciach služobných, hlavne materiálnych (.) pretože sme mali snahu v dôsledku našej viacmiliardovej Clearingovej špičky v Nemecku, čo najviac moderného materiálu získať pre naše letectvo, bojové lietadlá, výcvikové lietadlá, rádio-prístroje a iné let. zariadenia, ďalej protilet. kanóny, gulometry a iný materiál za tým účelom, aby sme po stránke výzbroja boli na výške s tým predvídaním, že raz s týmito zbraňami budeme bojovať proti Nemcom. Objektívny posudok o tom, koľko materiálu sa mi podarilo obdržať z Nemecka, môže podať prednosta technického odd. býv. VVZ, škpt. R e h u š ⁴⁴.

11./ Ktorí boli predstavitelia nem. let. misie na Slovensku?

Šéfom nem. let. misie na Slovensku bol gen. Keiper⁴⁵ so sídlom v Bratislave.

J. Gucmana, rtk. A., Šebestu, rtk. J. Špiriaka, čt. F. Strachotu a čtk. F. Targoša. Lietadlo patriace do leteckého parku letky 41 štartovalo z letiska v Poprade a úspešne pristálo na letisku Ľvov. RAJLICH, Jiří – SEHNAL, Jiří. *Slovenští letci/Slovak Airman 1939-1945*. Kolín : Kolínske noviny, 1991, s. 53; MURAWSKI, Marek. *Letadla Luftwaffe*. Časť 2. Intermodel, 1997, s. 90. ISBN 80-901976-3-9.

⁴³ V roku 1939 boli uskutočnené dva úlety príslušníkov leteckého pluku vzdušných zbraní. Prvý z nich sa uskutočnil dňa 7. 6. 1939, keď z letiska v Piešťanoch uletela 8-členná skupina na štyroch lietadlách. Ich úlet bol úspešný a slovenskí letci pristáli na území Poľska. Druhý z týchto úletov sa uskutočnil 27. 6. 1939, keď z letiska v Nitre uletela na lietadle Letov Š-328-250 dvojica mechanikov, príslušníkov letky 10 leteckého pluku vzdušných zbraní. Voj. Pavel Rajták a voj. Jozef Krošlák, bez predchádzajúceho pilotného výcviku a navzdory prísny bezpečnostným opatreniam, ktoré prijalo velenie slovenského letectva po úlete piešťanskej skupiny do Poľska, dňa 27. 6. 1939, odcudzila lietadlo Letov Š-328-250, s dezertným úmyslom preletieť s ním do Poľska. Ich zámer sa im nepodarilo naplniť a z dôvodu technickej poruchy motora museli stroj v priestore obce Nižná núdzovo opustiť na padákoch. Voj. P. Rajtákovi sa prvý zoskok s padákom v živote podaril, jeho druh však po výskoku z kabíny pozorovateľa nešťastne zachytil šnúrami padáka o streleckú lafetu guľometného dvojčaťa a takto fatálne „pripútaný“ nikým neovládaným lietadlom spadol na zem, kde na následky ťažkých zranení okamžite zomrel. „Šťastnejší“ z dvojice, P. Rajták, bol slovenskými policajnými orgánmi zakrátko po pristátí zaistený a odovzdaný do vyšetrovacej väzby vo vojenskej väznici v Bratislave. Na základe súdneho konania pred Vojenským súdom v Bratislave bol už 4. 7. 1939 odsúdený pre zločin zbehnutia na 25 rokov ťažkého žalára. RAJNINEC, Juraj. *Slovenské letectvo 1939-1944, 1. zväzok*. Bratislava : MO SR, 1997, s. 34-37. ISBN 80-88842-09-3; LOUCKÝ, František. *Mnozí nedolételi*. Praha : Naše vojsko, 1989, s. 101, s. 222. ISBN 80-206-0053-1; GABLECH, Imrich. *Hallo, Airfield-Control, go ahead! Spomienky vojnového pilota*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2005. ISBN 80-89169-05-8; ŠUMICHRASŤ, Peter: Neúspešný úlet nitrianskych mechanikov do Poľska v roku 1939. In *Vojenská história*, roč. 18, 2014, č. 3, s. 92-110. ISSN 1335-3314.

⁴⁴ Jozef Rehuš, nar. 17. 6. 1911, Sotina, okres. Senica (od r. 1944 súčasť Senice). Príslušník čs. armády v rokoch 1931 – 1939 a 1945 – 1957. V slovenskej armáde slúžil v rokoch 1939 – 1945. Aktívnu službu skončil v hodnosti pplk. ako náčelník dopravnej skupiny veliteľstva 3. leteckej technickej divízie v Piešťanoch. VA-CR Trnava, f. osobných spisov, osobný spis pplk. J. Rehuša.

⁴⁵ Genpor. Ludwig Keiper. Šéf Nemeckej leteckej misie na Slovensku od novembra 1939 do septembra 1944. ŠUMICHRASŤ, Peter. *Slovenské letectvo na východní frontě 1941 – 1943*. Cheb :

V Trenčíne boli nasledujúci členovia (!) nem. let. misie:

- 1./ Pre veci protilet. delostrelectva plk. M e n n e ⁴⁶,
- 2./ pre letecké veci plk. W e h ⁴⁷, 3./ pre veci hlásnej služby kpt. L ü t g e n s, 4./ pre technické veci a materiálne st. ing. Merkle, 5./ pre veci CPO pplk. Z e h n f e n i g, ktorý však sVVZ nemal nič spoločného.
- 12./ Bolo Vám známe, že plk. M e n n e bol aj kriminálnym radcom Gestapa?
Bolo mi známe že plk. Menne pred príchodom Adolfa Hitlera k moci, slúžil údajne u polície. Či bol kriminálnym radcom Gestapa, nebolo mi vôbec známe.

./.
-6-

- 13./ Aký vsťah bol medzi Vami a plk. Menne?

Plk. Menne bol šéfom leteckej misie v Trenčíne a súčasne bol prednostom protiletadlového oddelenia nemeckej leteckej misie. Veci súvisiace s jeho službou vybavoval väčšinou s prednostom protiletadlového oddelenia VVZ stot. Bielekom a keď bol ma predrase⁴⁸ (!) také veci, že bolo nutné rozhodnutie z mojej strany [,] prišli obaja dôstojníci vyššie uvedomí ku mne do kancelárie kde som spornú vec, poťažne závažnejšiu rozhodol. V prípade, že bol nejaký večierok usporiadaný veliteľstvom VVZ samozrejme bolo ťažko sa vyhnúť aj určitému spoločenskému styku.

- 14./ Hlásil ste odlet kpt. let. Kozu do Ruska gen. Čatlošovi?

Ako som uviedol v otázke ad 4 [,] keď dňa 1. aug.1944 odletel kpt. let. Kozu do Ruska [,] bolo mi hlásené stot. Matúšom, že odlet bol vykonaný na rozkaz gen. Čatloša. Ako som už spomenul ad 4/pýtal som (!) telefonicky gen. Čatloša či vydal rozkaz pre odlet kpt. Kozu zo Zvolena do Kamenice. On mi odpovedal, že nie aby som zariadil potrebné veci, t. j. zastaviť lietanie, pokúsil (!) sa prinútiť odlietajúce lietadlo k pristaniu a vyšetriť okolnosti odletu. Toto boli reglementárne povinnosti pri každom odlete lietadla. Súčasne mi gen. Čatloš nariadil, aby som sa ma druhý deň k nemu dostavil z Trenčína do Bratislavy.

Keď na druhý deň ráno som sa dostavil do kancelárie gen. Čatloša očakával som, že ma gen.Čatloš vyhreší /:ako ma svojho času vyhrešil pre odlet lietadla do Carihradu /: on ma však prijal s úsmevom, ponúkol má cigarou /:robieval len vtedy keď mal dobrú náladu:/a povedal mi, aby som si s odletu stot. Kozu nič nerobil. Súčasne mi zdelil, že mojho zprav. dôst. stot. Čakaného, kotrého (!) som vyslal do Troch Dubov vyšetriť okolnosti odletu, odvolal s tým, že si to vyšetrí MNO samo svojimi organmi a že on gen. Čatloš tam pošle prednostu obranného oddelenia MNO mjr. gšt. Staneka. Na to som stal a vykonal som ako mi bolo nariadené. Potom som sa dozvedel, že s lietadlom odletel prednosta obranného oddelenia VPV npor. Korecký.

- 15./ Aký postoj zaujal gen.Čatloš k prípadu odletu kpt.Kozu?

Môžem hovoriť len o osobnom dojmu, ktorý som mal a vtedy sa mi zdálo, že gen. Čatloš vedel o odletu a pripušťal som, že ho sam nariadil s určitým poslaním a mal som dojem, že gen. Čatloš má radosť z toho, že sa odlet podaril.

- 16./ Kto vlastne vyšetroval prípad odletu kpt.Kozu a s akým výsledkom?

Akonáhle bol hlásený odlet za výš uvedených okolností [,] vyslal som ako mi

Svět křidel, 2006, s. 13. ISBN-80-86808-29-7.

⁴⁶ Dietrich Menne, narodený 24. 8. 1895.

⁴⁷ Ignaz Weh, narodený 17. 6. 1892.

⁴⁸ Rozumej na „pretrase“, t. j. na rokovaní.

povinnosť kázala svojho sprav. dôst. stot. Čakaného vyšetriť okolnosti odletu. Čakaný odišiel do Troch Dubov v deň odletu, t. j. dňa 1. aug. 1944 odpoľudnia. Na druhý deň mi gen. Čatloš nariadil odvolať stot. Čakaného s tým, že vec vyšetri MNO svojimi organmi a súčasne mi tiež Čatloš zdelil,

./.

-7-

že vedením vyšetrenia odletu poveril prednostu obranného odd. MNO kpt. gšt. Staneka⁴⁹. Potom som sa o prípad nezaujímal ani nestaral.

17./ Upozornil Vás niekto v súvislosti odletu kpt. Kozu, že takéto prípady nemáte hlásiť Nemcom, ktorí nemusia o všetkom vedieť, čo sa v slov. armáde deje?

Asi 10. aug. 1944 bol som na MNO v Bratislave, kde som dozvedel, že kpt. gšt. Stanek bol povýšený na majora /čo som ovšem vo vestníku nečítal/a kládol som si za povinnosť, aby som mu išiel blahoželať k povýšeniu. Tu náhodou prišla reč aj na odlet kpt. Kozu a kpt. gšt. Stanek sa ma pýtal, či o tom vedia Nemci. Ja som mu povedal, že samozrejme o tom vedia. Že odletel, to sa nedalo zatajiť, preto že kpt. Kozu pred odletom zachoval všetky predpisy, t. j. oznámil prelet hlásnej služby a oznámil aj pristanie do Kamenice n/Cir. atď., tak že v dôsledku toho, že Nemci mali svojich orgánov u hlásnej služby, ľahko sa dozvedeli, že lietadlo odletelo, zvlášť keď sa sa (!) jednalo o lietadlo He-111, z ktorých malo slov. letectvo len dva kusy a Nemci si veľmi zakladali na tom, že my sme boli jediní, ktorým tieto lietadlá prepustili.

18./ Sdelil Vám niekto, že v budúcnosti máte podobné prípady hlásiť Nemcom jedine so svolením MNO?

Na vyšeuvedenú odpoveď mi kpt. Stanek povedal, že podobné prípady bude nutné Nmecom (!) zatajiť a keď by sa o nejakú podobnú vec veľmi zaujímali, môže im to byť sdelené len po predbežnom súhlase MNO. Týmto mi však Stanek nič nového nepovedal, čo som mu aj sdělil, nakoľko som vždy tak činil a Nemcom som nikdy nič neoznamoval čo už nevedeli, alebo čo by nemohli vedieť a nič, takého som im nepovedal čím by som bol niekedy buď celku alebo jednotlivcom škodil, ačkoľvek nato som mal tisíce príležitostí.

19./ Prečo ste sa potom staral o odlet mjr. let. Lisického⁵⁰?

Po odlete kpt. Kozu dňa 1. aug. 1944 a po vydaní zákazu vykonávať prelety len so svolením veliteľa VVZ, telefonoval mi z Popradu mjr. Lisický, že on má dňa 3. aug. 1944 letieť s gen. Malárom z Prešova do Krakova. Žiadal pre tento prelet odomňa povolenie. Ja som mu sdělil, že nikam nepoletí, aby oznámil gen. Malárovi, aby si gen. Malár vzal pre tento prelet lietadlo s pilotom mjr. Trnkom od leteckej skupiny [.] ktorá bola podriadená na vých. Slovensku gen. Malárovi. Chcel som týmto šetriť

⁴⁹ Správne – stot. gšt. Ján Juraj Stanek. *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*. Hl. red. LÁŇÍK, Jaroslav; ved. slov. časti: ČAPLOVÍČ, Miloslav. Praha – Bratislava : Vojenský historický ústav Praha – Vojenský historický ústav Bratislava, 2005, s. 268-269. ISBN 80-7278-233-9; CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské dejiny Slovenska, zv. V. (1939 – 1945)*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2008, s. 223-224. ISBN 978-80-89169-16-0.

⁵⁰ Mikuláš Lisický, narodený 20. 7. 1908, Liptovský Mikuláš, zomrel 16. 3. 1987, Horný Bár, okres Dunajská Streda. *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*. Hl. red. LÁŇÍK, Jaroslav; ved. slov. časti: ČAPLOVÍČ, Miloslav. Praha – Bratislava : Vojenský historický ústav Praha – Vojenský historický ústav Bratislava, 2005, s. 173. ISBN 80-7278-233-9; CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské dejiny Slovenska, zv. V. (1939 – 1945)*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2008, s. 153. ISBN 978-80-89169-16-0.

stroje, ktoré sme mali v zázemí a aj preto, lebo som vedel že po leteckej stránke / pilotáž/ mjr. Trnka ďaleko prevyšuje mjr. Lisického a bol by som býval radšej, keby s gen. Malárom z tohoto dôvodu bol letel mjr. Trnka (!) a nie mjr. Lisický.

Nato mi Lisický odpovedal, že je to rozkaz od Čatloša, aby letel on a aby som sa na to gen. Čatloša opýtal. Na druhý deň bol som u gen. Čatloša a sdělil som mu uvedenú vec a doporučoval som [.] aby s gen. Malárom letel mjr. Trnka. Nato mi on odpovedal, že gen. Malár sa už dohodol s Lisický[m], nech preto letí Lisický. Mne toto bolo nápadné už z toho dôvodu, že vyšší velitelia najradšej lietali s mjr. Trnkom. Okrem toho som si uvedomil aj to, že niekoľko dní predtým dostal som do Trenčína fonogram, že mjr. Lisický sa má dostaviť sám do kancelárie gen. Čatloša [.] dopyčul som sa, že Čatloš, Malár a Lisický mali spolu poradu.

Súčasne sa mi vybavilo aj to, že gen. Malár ako veliteľ slov. vojska na vých. Slovensku nemal z počiatku pridelené letectvo [.] ale len leteckého poradcu a tým bol mjr. Lisický a pravdepodobne sa na nejakej akcii spolu dohodli.

./.

-8-

Pretože som vedel, keďže mi ráz gen. Malár spomenul, že s ruskými partizánmi na vých. Slovensku žije v dobrej shode a naznačil mi, že prišiel aj do styku s veliteľom rus. partizánov a keďže v tom čase bol u neho ako let. poradca mjr. Lisický, tušil som, že tu ide o nej[.]kú akciu, ktorá musí byť prísne utajená. Nato som poslal mjr. Lisickému do Popradu z Bratislavy fonogram, že povolujem prelet z Prešova do Krakova. Na druhý deň [.] t.j. 3. aug. Lisický⁵¹ skutočne odštartoval z Popradu, letel najprv do Prešova, odtiaľ letel na letisko Mokrad' u Lipt. Sv. Petra, tu nasadli do lietadla terajší gen. Dr. Ferienčík⁵² a predseda Povereníkov Šmidke⁵³ a odleteli smerom na východ.⁵⁴ Toto som sa dozvedel už neviem z akého prameňa

⁵¹ Odlet sa uskutočnil až o deň neskôr, t. j. 4. 8. 1944 o 13.03 h z letiska Mokrad'. Osádka dvojmotorového nemeckého lietadla typu Focke Wulf Fw 58 Weihe tvorili mjr. let. M. Lisický, pilot, npor. let. V. Gábriš, navigátor a rtk. F. Počiatok, palubný mechanik. Okrem nich sa na palube lietadla nachádzali pplk. vet. MVDr. M. Ferjenčík a K. Šmidke. Lietadlo po štyriapohodinovom strastiplnom lete pristálo v Čortkove. Úlohou mjr. let. M. Lisického bolo doručiť predstaviteľom sovietskeho vojensko-politického vedenia tzv. Čatlošovo memorandum. Lietadlo využila aj ilegálne VÚ, SNR a KSS na vyslanie svojej delegácie do ZSSR. Jej predstavitelia mali rokovať s predstaviteľmi sovietskeho vojensko-politického vedenia o ich pláne povstania a koordinácii ich postupu s postupom sovietskej Červenej armády. Kol. aut. *Dejiny Slovenského národného povstania 1944. 5. zväzok*. Bratislava : Pravda, 1984, s. 284; SLAVKOVSKÝ, Dušan. *Vo vzduchu i na zemi*. Bratislava : Obzor, 1969, s. 50-56; STANISLAV, Ján. *Letectvo v prípravách na ozbrojené vystúpenie a jeho účasť v SNP*. Bratislava : Veda, 1996, s. 46-47. ISBN 80-224-0449-7.

⁵² Správne – Ferjenčík. Brig. gen. MVDr. Mikuláš Ferjenčík, narodený 5. 12. 1904, Polomka, okres Brezno, zomrel 4. 3. 1988, Littleton, Colorado, USA. *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*. Hl. red. LÁŇÍK, Jaroslav; ved. slov. časti: ČAPLOVIČ, Miloslav. Praha – Bratislava : Vojenský historický ústav Praha – Vojenský historický ústav Bratislava, 2005, s. 72-73. ISBN 80-7278-233-9; CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 65-66. ISBN 978-80-89523-20-7.

⁵³ Karol Šmidke, narodený 21. 1. 1897, Vítkovice, zomrel 15. 2. 1952, Bratislava. Významný funkcionár Komunistickej strany Československa. Účastník národného boja za oslobodenie. Po skončení druhej svetovej vojny významný politik v ľudovodemokratickom Československu. Kol. aut. *Dejiny Slovenského národného povstania 1944. 5. zväzok*. Bratislava : Pravda, 1984, s. 539-540.

⁵⁴ M. Lisický si na tento prelet spomínal takto: „Odštartovali sme o 13. 03. Ja som sa rozhodol

[.] asi tri lebo štyri dni po odlete lietadla. Z počiatku som si myslel, že lietadlo zablúdilo, a pretože v ten deň bolo špatné počasie, /obával som sa že lietadlo s mjr. Lisickým sa v horách niekde roztrieštlo /prvé dva dni som ešte nevedel [.] že do lietadla na letišti Mokrad' nasadli aj dva cudzí páni. O lietadlo som sa staral len interne v rámci VVZ a Nemcom som o tomto sa ani slovíčkom nezmienil. Asi za 10 dní, keď sa lietadlo nevracalo, hovoril som s gen. Malárom, nakoľko tento vôbec neletel do Krakova a ani nikam inam a pýtal som sa ho na osud mjr. Lisického načo mi gen. Malár sdieľal: „Nestaráj sa o to, za krátky čas sa všetko dozvieš“. Bolo mojou povinnosťou, že som sa na to pýtal aj gen. Čatloša a ten mi dal podobnú odpoveď ako aj gen. Malár. Podotýkam ešte, že 20. aug., keď som odchádzal od VVZ prišli sa so mnou rozlúčiť dobrovoľne do Trenčína z Prešova aj dôstojníci od leteckej skupiny, ktorá bola podriadená gen. Malárovi a vtedy v mojej kancelárii medzi styrma (!) očami dôverne som sa opýtal mjr. Trnku, či nevie čo je s Lisickým. Tento mi nato odpovedal, že má dojem, že tu ide o takú vec [.] do ktorej nie je záhodné strkať nos. Nato som sa viac o vec vôbec nestaral a nezaujímal.⁵⁵

20./ Sú Vaše výpovede správne zapísané a máte ešte niečo k podotknutiu?

Moje výpovede sú správne zapísané a ako pokračovanie k protokolu a k vôli súvislosti uvádzam ešte nasledujúce:

Po odlete lietadla so stot. Kozom a mjr. Lisickým bol som zbavený velenia VVZ a gen. Čatloš [.] keď mi to sdieľal vypovedal, že som VVZ viedol dobre a k jeho spokojnosti a energicky som sa vedel vždy oprieť⁵⁶ všetkým požiadavkám [.] ktoré Nemci kládli na slov. VVZ. Napr. žiadali odoslať na vých. front 134 pilotov, nato som im sdieľal, že nepôjde ani jeden, a my nie sme citrón, aby sme sa od Nemcov dali

vystúpať do tisíc metrov, preletieť popri Tatrách podľa kurzu nad Vinnicu a tam pichnúť. Ale nebolo tak, ako som predpokladal. Po štarte sme priamo bez stúpali do mrakov. Dal som si záležať na štarte len na tom, aby sme minuli Lomnický štít, a stúpali sme ďalej. Postupne sme vystúpali až na 4200 m, a keďže sme mali výškomer nastavený na nulu na letisku Mokrad', čo bolo 700 m, boli sme už asi 5000 m vysoko, keď sme konečne vystúpili nad mraky. Keď sme podľa výpočtu mali byť už nad Lvovom, o ktorom sme už vedeli, že je oslobodený, začal som pomaly klesať. Vždy som po desiatich minútach klesal o tisíc metrov, aby som neprechladil motor, ale už sme mali na výškomeri minus 120 m a ešte sme boli stále v mrakoch. Potom sme vypadli. Pršalo. Viditeľnosť bola len asi 150 metrov a cez sklá kabíny bolo sotva vidno von, ako ich zalieval dážď. Keď sme ešte leteli nad mrakmi, zbadal som zrazu tri bodky, ktoré sme priblížili, zistil som, že sú to stíhacie messerschmity. Asi sa vracali z frontu. Ja som sa zase rýchle vnoril do mrakov a letel som tak asi trištvrte hodiny bolo to napätie, od ktorého mi pramienkami stekal pot po tvári. Keď sme vypadli z mrakov, dostali sme zrazu palebný prepád zo zeme. Podľa trasajúceho streliva som poznal, že sú to zenitky. Pritlačili sme sa teda celkom k zemi, že sme vrtuľami kosili obilie, a leteli sme tak asi 15 minút. Potom sme dostali zase paľbu zboku a ja som zrazu cítil v nohe prudké trhnutie. Najprv som si myslel, že som bol zranený, ale keď som pokýval nohou, videl som, že nie. Len smerové kormidlo – nožné riadenie nefungovalo. Zatačky som musel robiť len krídelkami. Videl som, že takto ďaleko nadoletíme, a preto som rozhodol čo najskorej pristáť. Preleteli sme nejakú riekku, za ktorou bol kopec podobný pecni chleba, na ktorom bolo veľa sovietskych vojakov. Cez riekku most, ktorý bol tiež silno bránený protiletadlovými zbraňami a zo všetkých strán po nás strieľali. Obletel som kopec a... vystrelil červenú raketu a potom dymovú, aby som podľa dymu zistil smer vetra. Keď (navigátor nadporučík Gábriš – pozn. aut.) vystrelil červenú, strelba náhle ustala. Povedal som, aby strieľal ďalej červené a ja pristanem. Vysunul som podvozok a pristál v poriadku. Potom, som vyliezol aj s padákom na seba z kabíny a zastal som na krídle.“ ŠMOLDAS, Zdeněk. Českoslovenští letci v boji proti fašizmu. Praha : Naše vojsko, s. 276-277, 1987.

⁵⁵ Mjr. let. J. Trnka spoločne so stot. del. K. Bielekom dňa 31. júla 1944 odišli do poľa k Armádnemu veliteľstvu. VHA Bratislava, f. VVZ, dôverný domáci rozkaz VVZ, ročník 1944, čís. 25, čl. 110, inv. č. 12, šk. 2.

⁵⁶ Rozumej – vzoprieť.

mačkať. Vydal som rozkaz protiletadl. delostrelectvu a to písomne, že zakazujem strieľať na všetky spojenecké lietadlá ktoré prelietavajú územie Slovenska /svedok pplk. Šmarda⁵⁷ a pplk. Zadžora⁵⁸/ ďalej zakázal som stíhačom útočiť na spojenecké lietadlá /svedok vel. stíhacej letky stot. Kriško⁵⁹/ — lietadlá síce na oko pri každom spojeneckom nálete štartovali, zamedzil som zasadenie dvoch našich veliteľov letiek, ktorí boli na výcviku vo Viedenskom N. Meste spolu s nemeckými stíhačmi proti spojeneckým lietadlám, niekoľko hodín pred nasadením vzdor protestom Nemcov som ich z Vied. N. Mesta odvolal do Piešťan a pod.

Gen. Čatloš mi sdělil pri tom, keď ma zbavil funkcie veliteľa VVZ, že pokiaľ on pozná, viem od Nemcov energicky vymáhať splňovanie slovenských záujmov, preto sa rozhodol poslať ma do

./.

-9-

Berlína za voj. ataché miesto gen. Malára, ktorý túto funkciu zastával už dva roky, avšak od mája 1944 v Berlíne už vôbec neúčinkoval, velil len jednotkám na vých. Slovensku. Čatloš mi nariadil, že pojdem s tým úkolom do Berlína, aby som

⁵⁷ Rajmund Šmarda, narodený 25. 10. 1894, Brno, dátum a miesto úmrtia neznáme. Účastník prvej svetovej vojny, dosiahol hodnosť npor. Dňa 9. 11. 1918 sa prihlásil do čs. brannej moci. Vo funkcii vel. pešej roty účastník obsadzovania čs. územia na južnej Morave. Od r. 1930 až do rozpadu Č-SR a vzniku Slov. štátu slúžil na území Slovenska (Bratislava, Piešťany) v rámci delostreleckého protiletadlového pluku 153. V čs. brannej moci dosiahol hodnosť škpt. del. (od 2. 8. 1930). Po vzniku Slovenského štátu pokračoval v službe v slovenskej armáde. Od 14. 3. 1939 – 14. 5. 1939 veliteľ batérie delostreleckého protiletadlového pluku 153. Od 15. 5. 1939 – 31. 3. 1940 pôsobil na HVV-veliteľstve letectva, kde bol povýšený na mjr. del. (17. 5. 1939). V rámci veliteľstva „Bernolák“, účastník bojov proti Poľsku. Od 1. 4. 1940 – 30. 9. 1943 veliteľ III./DPLP odd. 1. 1. 1943 povýšený na pplk. del. Od 27. 4. 1944 veliteľ Obvodu obrany proti lietadlám Bratislava. 1. 9. 1944 zatknutý a vyšetrovaný nemeckými bezpečnostnými orgánmi. Do 2. dekády marca 1945 väznený na rôznych miestach. Potom odoslaný na Slovensko, kde bolo trestné pokračovanie zastavené. Vo vojenskej službe v slovenskej armáde ďalej nepokračoval. 5. 4. 1945 nastúpil na vojenskú službu v čs. brannej moci. Od 10. 4. 1945 – 18. 6. 1945 veliteľ posádky Bratislava. 19. 6. 1945 – 31. 9. 1947 veliteľ delostreleckého protiletadlového pluku 4. Dňom 1. 10. 1947 v hodnosti plk. del. (1. 10. 1946) pridelený k veliteľstvu delostrelectva VO 4, s určením za dôstojníka delostrelectva proti lietadlám. 25. 3. 1948 – 31. 8. 1948 dočasný veliteľ posádky Bratislava. Potom väznený pre podozrenie zo zločinu vojenskej zrady. Uznesením vojenského súdu bol oslobodený. Od 15. 5. 1949 – 31. 7. 1949 udelená dovolenka s plnými platmi. 1. 8. 1949 preložený do výslužby. O jeho ďalších osudoch sa nedochovali žiadne informácie. CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 237-238. ISBN 978-80-89523-20-7.

⁵⁸ Jozef Zadžora, narodený 5. 1. 1905, Prešov, zomrel 5. 5. 1960, Brno. ŠTAIGL, Jan a kol. *Generáli – slovenská vojenská generalita 1918 – 2012*. 2. aktualizované a spresnené vyd. Bratislava : Magnet Press Slovakia v spolupráci s Vojenským historickým ústavom, 2012, s. 219-220. ISBN 978-80-89169-25-2; CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 271. ISBN 978-80-89523-20-7.

⁵⁹ Vladimír Kriško, narodený 19. 8. 1915, Kochanovce, okres Trenčín, zomrel 5. 2. 1988, Bratislava. CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 136-137, ISBN 978-80-89523-20-7. K činnosti V. Kriška ako príslušníka slovenského letectva v rokoch 1939-1944 pozri nasledovné práce napr.: ŠUMICHRASŤ, Peter – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1939 – 1944*. 2. zv. Bratislava : Magnet-Press Slovakia, 2000. ISBN 80-968073-6-6; BYSTRICKÝ, Jozef – ŠUMICHRASŤ, Peter. *Letka 13 v dokumentoch a obrazoch*. Bratislava : Magnet-Press Slovakia, 2004. ISBN 80-89169-02-3; ŠUMICHRASŤ, Peter. *Slovenské letectvo na východní frontě 1941 – 1943*. Cheb : Svět křídel, 2006, ISBN-80-86808-29-7.

čo najskôr a energicky vymohol na príslušných miestach, aby sa obe slovenské divízie [...] z ktorých jedna bola niekde v Rumunsku⁶⁰ a druhá v sev.

Itálii⁶¹, sa behom mesiaca septembra navrátili na Slovensko a tento návrat aby som odôvodňoval tým, že ČA je už poblíž slovenských hraníc a my tieto divízie potrebujeme doma. Súčasne mi Čatloš nariadil, aby som sa v Berlíne predstavil jednak na nemeckých miestach, jednak u ostatných voj. ataché a 15. sept. abych sa vrátil na Slovensko, vzal si dovolenú a čakal na jeho ďalšie rozkazy. V dôsledku toho, že rôznych skutočností som vedel že Slovensko za krátky čas prejde na stranu spojencov a k tomu bude nutné mať obe divízie doma, ktoré boly v zahraničí, rozhodol som sa prijať funkciu vojenského ataché. Skutočností o ktorých hovorím, podľa ktorých som predpokladal prechod Slovenska na stranu spojencov boly tieto:

a/ Už celé leto 1944 som podľa príkazov gen. Čatloša sústredoval letecký materiál na strednom Slovensku.

b/ V mesiaci júli a auguste, podľa príkazov gen. Čatloša vyprázdnil som od vlastných lietadiel letisko Mokrad, Tri Duby a Piešťany tým spôsobom, že vlastné lietadlá som umiestnil na lúky 5x (!) v okruhu 5 až 10 km letiska za tým účelom, aby v príhodnom okamžiku na týchto letiskách mohli pristáť spojenecké lietadlá s posilami.

c/ Chovanie Čatloša po odlete kpt. Kozu dalo tušiť, že kpt. Koza letel buď na rozkaz, alebo so súhlasom Čatloša do Ruska.

d/ Celkom určite som presvedčený, že mjr. Lisický letel z príkazu gen. Čatloša a gen. Malára do Ruska a sám som si to vysvetľoval tým, že tam išli s nejakým návrhom pre prechod slov. armády na stranu spojeneckej ČA.⁶²

e/ Gen. Malár sa mi niekoľkokrát zmienil o tom, že (!) až ČA dosiahne priestoru Krakova a prilne svojimi jednotkami ku Karpatom, slov. divízie (!), ktoré sú na vých. Slovensku [...] prejdu v okamžiku dotyku s ČA na stranu ČA a v slovenskom zázemí musia byť pomaly a nenápadne zmobilizovaní záložníci v jednotlivých posádkach a v okamžiku prechodu slov. jednotiek umiestnených na vých[...] Slovensku, tieto pozvoľna zmobilizované zázemné jednotky budú klásť event. zákroku Nemcov kratší čas odpor, pretože otvorením voľnej cesty na Slovensko a krátkodobým bojom zázemných jednotiek proti Nemcom bude umožnené ČA rýchle preniknúť Slovenskom až do priestoru Viedne [...] v dôsledku toho všetky komunikácie na Slovensku budú vlastne v poriadku. Touto akciou by slov. armáda a Slovensko vôbec bolo prispelo k skoršej porážke Nemecka, preto že by vlastne obchvatom

⁶⁰ Minister národnej obrany SR nariadil dňom 1. júna 1944 premenovať 1. pešia divíziu na 1. technickú divíziu a zároveň vykonať jej reorganizáciu. Jej vytvorením sa definitívne potvrdila zmena charakteru slovenských jednotiek nasadených na sovietsko-nemeckom fronte z bojových na pracovné. SEGEŠ, Vladimír – DANGL, Vojtech – ČAPLOVIČ, Miloslav – BYSTRICKÝ, Jozef – ŠTAIGL, Jan – ŠTEFANSKÝ, Michal a PURDEK, Imrich. *Vojenské dejiny Slovenska a Slovákov*. Bratislava : Ottovo nakladateľství v spolupráci s Vojenským historickým ústavom Bratislava 2015, s. 314. ISBN 978-80-7451-469-2.

⁶¹ Na základe nariadenia ministra národnej obrany SR zo 16. októbra 1943 bola 2. pešia divízia bola reorganizovaná na Technickú brigádu. Podľa tabuľkových počtov mala mať 4969 osôb. Dňom 1. júla 1944 premenovaná na 2. technickú divíziu. SEGEŠ, Vladimír – DANGL, Vojtech – ČAPLOVIČ, Miloslav – BYSTRICKÝ, Jozef – ŠTAIGL, Jan – ŠTEFANSKÝ, Michal a PURDEK, Imrich. *Vojenské dejiny Slovenska a Slovákov*. Bratislava : Ottovo nakladateľství v spolupráci s Vojenským historickým ústavom. Bratislava 2015, s. 308-309. ISBN 978-80-7451-469-2.

⁶² Porovnaj napr.: JABLONICKÝ, Jozef. *Povstanie bez legend*. Bratislava : Obzor, 1990, s. 37-54. ISBN 80-215-0077-8.

bola ČA vyvrátila obranné postavenie Nemcov nie len sev. Karpát, ale aj obranu Nemcov v Rumunsku a na Balkáne. Toto bolo terminované pokiaľ mi gen. Malár sdelil až ČA dosiahne priestoru Krakov, aby sa zaistil úspech tejto akcie a Malár predpokladal, že sa tak stane niekedy v druhej polovici mesiaca októbra 1944.⁶³

./.

-10-

Preto s kludným svedomím som odchádzal do Berlína za voj. ataché, aby som vykonal mne sverenú úlohu, t. j. odoslanie oboch divízií na Slovensko. Po príchode do Berlína som sa dozvedel že je na Slovensku národné povstanie⁶⁴ a keď mi Nemci sdelili, že t.č. nie je možné presunúť slov. techn. divízie na Slovensko, rozhodol som sa vzdať sa funkcie slov. voj. ataché a odísť na Slovensko a pokúsiť sa dostať sa do priestoru Slov. nár. povstania. Vo vlaku však na moravsko-slovenských hraniciach v Lanšhote⁶⁵ bol som nemeckým Gestapom zatknutý a väznený až do konca vojny v Nemecku.

Pokiaľ mám dojem z tohoto vyšetrovania, zdá sa mi, že som mienil zhatiť odlet stot. Kozu odlet do Ruska tým, že som vydal formálny rozkaz Trnkovi na jeho stíhanie. Aj úplnému laikovi- neoborníkovi je nad slnko jasnejšie, že tu išlo len o formálnu vec z toho dôvodu, že som bol obklopený Nmecami (!) a každý si môže ľahko- ohodnotiť tu okolnosť, že lietadlo ktoré má 300 km hodinovú rýchlosť po viac ako 2. hodinách odletu zo stredného Slovenska stíhať v rámci hraníc Slovenska je úplne smiešne a iluzorné.

Prosim o objektívne posúdenie, či by pri mojom zaradení u VVZ by bol hociktorý dôstojník alebo veliteľ ináč jednal ako ja, keďže a priori pri vydaní rozkazu na stíhanie som mal svedomie úplne čisté, že sa nikomu nič nemôže stať, nič sa nemôže zamadziť (!) a nič sa nemôže prekaziť.

Pokiaľ ďalej z uvedených otázok som mohol vytušiť, je mi pripomínané, ako by som bol býval mal nejaké užšie styky s Nemcami, nato môžem uviesť len to, bez nadsádzky⁶⁶, že za daných okolností by sa bolo našlo málo dôstojníkov býv. slov. armády ktorý by boli bývali v mojej vysokej funkcii veliteľa VVZ s takým úspechom obhájili slovenské záujmy, ako ja. Musí byť uvážené, že ja ako mladý dôstojník a v hodnosti podplukovníka mal som na krku celu nem. let. misiu na čele s generálom, dvoma plukovníkmi a ešte ďalšími vyššími hodnosťami a to nespočetné množstvo problémov a požiadaviek Nemcov sa mi vždy podarilo v prospech slovenskej veci prekonať. Stal sa prípad, že slov. letectvo nemalo už snád benzínu len na 2 dni lietania a jediná možnosť bola, dostať tento benzín len od Nmecov (!) a požiadavok bol značný / niekoľko desiatok tún / a dôstojníci chodili za mnou, že to bude katastrofálne, keď nebudú môcť lietať, odhodlal som aj tomu, že som tento požiadavok od Nemcov s úspechom vymôhol u bieleho stolu.

Väčšinou, všetky objednávky boli uskutočnené nie dôrazným vymáhaním v kancelárii služobným tónom, skôr tónom privátnym. Pripomínam, že som doteraz nepoznal ani nepoznám jediného dôstojníka býv. slov. armády, ktorý

⁶³ Porovnaj napr.: CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské dejiny Slovenska, zv. V. (1939–1945)*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2008, s. 153, s. 155-163, s. 178-179. ISBN 978-80-89169-16-0; BYSTRICKÝ, Jozef. *Slovenská armáda v plánoch československého ministerstva národnej obrany v Londýne v rokoch 1943-1944*. In PEŠEK, Jan a kol. *Kapitolami najnovších slovenských dejín. K 70. narodeninám PhDr. Michala Barnovského, DrSc.* Bratislava : HÚ SAV, 2006, s. 18-32. ISBN 80-969623-6-1.

⁶⁴ Podčiarknuté ručne, ceruzkou červenej farby – pozn. P. Š.

⁶⁵ Správne – Lanžhot.

⁶⁶ Rozumej – zveličovania.

by bol býval v styku s Nemcami s nimi jednal energickejšim a sebevedomejším spôsobom, ako ja. Prosim, aby mi dôstojník, ktorý by to bol snád vedel s Nemcami úspešnejšie a bez ujmy na cti lepšie počínať ako ja láskavé uvedený.

Dovoliť si pripomenúť aj tú okolnosť, že v roku 1941 v mesiaci nov. som vykázal Karmazinovho tajomníka z budovy býv. MNO v Bratislave [.] začo má Čatloš pochváliť a povedal mi, že som jediným slov. dôstojníkom ktorý sa vie Nemcom postaviť na odpor.

Okrem toho pripomínam, že keby boli mali Nemci (!) o mne dojem, že som ich priateľom, nebol by som býval, uvedený na listine nespoľahlivých slov. dôstojníkov [.] ktorú zhotovili Nemci a ja som bol uvedený v kategórii C.⁶⁷

./.

-11-

Tieto listiny, ktoré Nemci zostavili podľa kategórii A- spoľahliví, B- málo spoľahliví, C- nespoľahliví. Na tejto C listine som bol uvedený na prvom mieste. Listiny musia byť za[c]hované v archíve býv. MNO.

Okrem toho [.] nebol by som býval zatknutý Nemcami (!) a väznený v Nemecku do konca vojny, keď by boli mňa Nemci považovali za svojho priateľa, ale bol by som býval na slobode [.] ako tak mnoho iných slov. dôstojníkov ktorí teraz slúžia v ČS armáde.

Podľa mojho predbežného vzdelania a mojej výchovy na vysokej škole válečnej v Prahe snažil som sa byť vždy /či už s úspechom, alebo nie to neviem posúdiť/ charakterným, priamým, svedomitým a humánnym dôstojníkom, ako to požadoval od teraz vyradených dôstojníkov z vysokej válečnej školy v Prahe terajší veliteľ válečnej- školy gen. L í š k a⁶⁸.

Lutujem veľmi, že nemôžem teraz pre mne neznáme príčiny činne slúžiť v ČS armáde, myslím však, že po spravodlivom posúdení mojej osoby a mojej činnosti môhol (!) by som uplatniť v nejakej funkcii moje skromné teoretické a praktické vojenské vedomosti a skúsenosti.

Protokol bol ukončený, prečítaný a podpísaný.

⁶⁷ Kategória „C“ - nespoľahliví.

⁶⁸ Alois Liška, narodený 20. 11. 1895, Záborčí, okres Trutnov, zomrel 7. 2. 1977, Londýn, Veľká Británia. Účastník prvej svetovej vojny ako vojak c. k. rakúsko-uhorskej armády v rokoch 1916 – 1917. V rokoch 1917-1920 príslušník čs. légii v Rusku. Od r. 1920 – 1948 príslušník čs. armády. Účastník národného boja za oslobodenie. Veliteľ delostreleckého pluku 1 čs. zahraničného vojska vo Francúzsku, veliteľ delostreleckého oddielu 1 vo Veľkej Británii, veliteľ delostreleckého pluku 1 vo Veľkej Británii, veliteľ Čs. samostatnej brigády vo Veľkej Británii, neskôr veliteľ Čs. samostatnej obrnenej brigády vo Veľkej Británii, s ktorou sa v rokoch 1944 – 1945 zúčastnil bojov na európskom kontinente. Po skončení druhej svetovej vojny a návrate do vlasti veliteľ Vysokej školy válečnej v Prahe a Kurzu pre vyšších veliteľov v Prahe. Krátko po dramatickej zmene politického režimu v ČSR vo februári 1948 mu od 4. 3. 1948 udelili 3-mesačnú zdravotnú dovolenku. Už 1. 6. 1948 bol preložený do výslužby v hodnosti armádneho generála Dňa 12. 6. 1948, napriek doзору orgánov čs. OBZ, sa mu podarilo ujsť do exilu. Žil v Londýne. Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945. Hl. red. LÁNÍK, Jaroslav; ved. slov. časti: ČAPLOVIČ, Miloslav. Praha – Bratislava : Vojenský historický ústav Praha – Vojenský historický ústav Bratislava, 2005, s. 174-175. ISBN 80-7278-233-9.